

DISPUTATIO IV
DE UNITATE TRANSCENDENTALI IN COMMUNI

Series tractationis.— Primum de unitate tractandum est, quia cum entitate maxime est coniuncta et caeteris passionibus quodammodo supponitur; quia reliquae in quadam rerum distinctarum comparatione seu habitudine consistunt, quae sine unitate intelligi non potest. Et hunc ordinem servavit Aristoteles, IV Metaph., c. 3, unum statim cum ente coniungens. Quoniam vero unum multitudini opponitur, et oppositorum eadem est ratio seu scientia, ideo consequenter dicendum erit de multitudine. Ac denique quia multitudo ex distinctione seu divisione causatur, quam unitas negat, tractandum etiam erit de variis distinctionum generibus; atque in hunc modum omnia genera unitatum, distinctionum et multitudinum explicata relinquemus.

SECTIO PRIMA

UTRUM UNITAS TRANSCENDENTIS ADDAT ENTI RATIONEM ALIQUAM POSITIVAM, VEL TANTUM PRIVATIVAM

1. *Prima opinio.*— Prima sententia est *unum* addere supra ens accidens quoddam positivum, ex natura rei distinctum ab ente, per se tamen consequens et concomitans omne ens. Ita sensit Avicen., lib. III suae Metaph., c. 2, et lib. VII, c. 1; nam priori loco vocat *unum* accidens et quid comitans essentiam, posteriori autem loco dicit non esse absolute idem cum ente. Et hanc sententiam videtur secutus Scotus, IV Metaph., q. 2, et In II, dist. 3, q. 2; Anton. And., IV Metaph., q. 3, qui docet, *unum* addere supra ens aliquid positivum ex natura rei distinctum ab ente. Sed haec sententia quantum ad distinctionem ex natura rei inter ens, et id quod unum addit supra ens, reiecta sufficienter est praecedenti disputatione, et plane repugnat Aristoteli, IV Metaph., c. 2 et 5, et amplius ex sequentibus confutabitur.

Proponitur sententia, quod ratio unius positiva sit

2. Unde esse potest secunda sententia *unum* addere supra ens proprietatem quamdam positivam non realiter, vel ex natura rei, sed sola ratione ab ente distinctam, ad eum modum quo sapientia vel iustitia dicitur addere aliquid Deo et esse attributum positivum eius, sola ratione distinctum ab illo. Hanc opinionem videtur tenere S. Bonaven., In I, dist. 23, a. 1, q. 1, ubi dicit *unum* in Deo dicere aliquid positivum, in creatura vero interdum privativum, interdum vero positivum. Unde ait, quamvis modus significandi vel explicandi unitatem sit per modum negationis, quia simplicia non nisi per negationem a nobis concipiuntur et explicantur, tamen quoad rem significatam et intellectam esse quid positivum. Hoc idem significat Alex. Alens., I p., q. 13, memb. 1 et 2; Soto, in Logica, c. de Propr., q. 2, ad 2; potestque suaderi primo, quia ex omnium sententia unum addit indivisionem supra ens; sed indivisio, licet per modum negationis significetur, tamen revera non est negatio, sed positiva ratio; ergo. Maior patet ex ipsa vocis expositione; dicitur enim unum quod in se est indivisum. Item ex opposito suo, scilicet *multitudine*; multa enim dicuntur quae inter se divisa sunt; ergo *unum* dicitur quod indivisum est in se. Item patet ex proportione ad unitatem quantitativam; nam illae quantitates plures dicuntur, quae divisae sunt, illa vero una, quae non est divisa; sicut ergo quantitas est una per indivisionem quantitatis, ita entitas est una per indivisionem entitatis. Minor probatur primo, quia divisio est negatio; ergo indivisio, licet habeat formam negationis, tamen in re non est negatio, sed affirmatio potius. Consequentia probatur, quia duae negationes (ut aiunt) affirmant, et quia in re ipsa nunquam negatio destruitur immediate per negationem; nulla enim talis oppositio invenitur in rebus; tollitur ergo per positivam formam oppositam. Antecedens autem, scilicet divisionem dicere negationem, est D. Thomae, q. 9 de Poten., a. 7, dicentis multitudinem includere negationem, scilicet divisionem unius ab alio. Et I, q. 11, a. 2, ad 4, dicit, in tantum nos apprehendere divisionem, in quantum apprehendimus hoc ens non esse illud; et idem dicit Soncin., X Metaph., q. 4. Neque aliter nos concipere possumus divisionem.

3. Secundo, potest hoc ita explicari ratione, quia in illis rebus quae sunt unae per compositionem, unitas consurgit per unionem plurium, quae unio est quid positivum in ipsis, ut postea videbimus; e contrario vero res plures hoc ipso sunt multae, et non una, quod unione carent; divisio ergo formaliter solum dicit carentiam unionis; consistit ergo in negatione; e contrario vero indivisio dicit carentiam divisionis, quod est negare carentiam unionis; hoc autem est ponere unionem, quae quid positivum est. Et consequenter, in his rebus quae non sunt unae per unionem plurium, sed per simplices entitates, unitas dicit positivam perfectionem consistentem in quadam rei integritate, quae est altior et eminentior perfectio quam unio, quamvis a nobis propter suam simplicitatem per negationem explicetur. Unde sumitur duplex confirmatio. Prima, quia negatio ut sic non suscipit magis nec minus; unum vero seu unitas recipit magis et minus; nam magis unum est quod per simplicem entitatem est unum, quam quod per compositionem plurium, et tanto magis ab unitate receditur, quanto compositio maior est, seu minor unio; ergo signum est unitatem addere aliquid positivum. Secunda confirmatio est, quia negatio nullam perfectionem dicit, unitas vero dicit perfectionem; nam in Deo ad maximam eius perfectionem spectat quod sit unus tantum, et quod sit maxime unus, et quod in eo omnia quae opposita non sunt unum omnino sint. Et in angelis ad perfectionem eorum pertinere censetur ut in unaquaque specie sit unus tantum; et modus unitatis eorum, scilicet, per talem simplicitatem, pertinet etiam ad perfectionem eorum, et idem est proportionate in reliquis entibus.

4. Tertio, id colligi potest ex speciebus seu modis unitatis, omnes enim sunt positivi; ergo signum est ipsam etiam unitatem ut sic addere aliquid positivum. Antecedens patet primum in unitate quantitativa, quae dicitur una continuatione ab Arist., V Metaph., c. 6; continuitas autem non est negatio, sed positivum, cum in hoc consistat, quod partes habeant terminum communem; illa ergo integritas quae ex continuatione resultat, est unitas quantitatis continuae, et illa positivum quid est. Alia est unitas compositionis, verbi gratia, ex materia et forma, quomodo humanitas vocatur una, de qua iam ostendimus in positiva ratione consistere, unde et generatio, quae ad hanc unionem tendit, positiva actio est; e contrario vero corruptio, quae illam dissolvit, formaliter in privatione consistit. Alia unitas est individualis, specifica et generica, et hae omnes positivae sunt, quia et genus positive contrahitur ad speciem, et species ad individuum, et conformitas illa vel convenientia quae est in specie vel genere positiva est.

5. Quarto, argumentari possumus ex effectibus seu proprietatibus quae unitati tribuuntur; una est, quod fundet relationem identitatis seu similitudinis, V Metaph., c. 15; relatio autem realis non fundatur in negatione, sed in positivo. Alia est, quod unum est prima mensura multitudinis; quod non potest convenire negationi, cum nihil sit. Unde Aristoteles, X Metaph., c. 9. text. 21, ponit oppositionem relativam inter unum et multa in ratione mensurae et mensurati. Tandem unum ut sic componit multitudinem; nam multitudo formaliter ex unitatibus formaliter constat, unde et in numero quantitativo ultima unitas dicitur esse forma eius; sicut ergo numerus formaliter est aliquid positivum, ita et unitas.

Vera sententia

6. Dicendum est primo, unum nihil positivum addere supra ens, nec rationis, nec reale, neque ex natura rei, neque sola ratione ab ente distinctum. Est sententia D. Thomae, IV Metaph., lect. 2, et In I, q. 11, a. 1, ubi Caiet.; Scholastici, In I, dist. 24; ubi Capreol., q. 1, a. 1; Durand., q. 1 et 2; Gabr., q. 1, a. 3, dub. 3; Gregor., q. 1, a. 1; Henric., Quodl. I, q. 1; Soncin., IV Metaph., q. 4; Iavel., q. 5 et 8; Iandun., q. 4; Fonseca, c. 2, q. 5. Et fuit etiam sententia Comment., IV Metaph., com. 3, text. 3, et lib. X, com. 8. Et sumitur ex Arist., V Metaph., c. 6, text. 11, et lib. X, c. 1, ubi rationem unius explicat per indivisionem, et indivisionem per negationem divisionis, et IV Metaph., c. 2, hac ratione dicit unum et ens esse unam ac eandem naturam, quia nimirum nullam rationem positivam dicit praeter rationem entis.

7. Et quidem de ente rationis per modum positivi (de quo est sermo in prima parte conclusionis) res est satis certa et extra controversiam, quia nullum hactenus excogitatum est

ens rationis quasi positivum, quod unum de formali dicat et addat enti; quia aut illud est per modum relationis, et hoc non, quia nomen unius omnino absolutum est, ut supra vidimus, et constat ex ipsa voce, et ex communi modo concipiendi; aut est per modum alicuius praedicati absoluti et positivi; hoc dici non potest, etiamsi fingendi fiat copia. Dicere quis forte posset *unum* addere relationem identitatis ad seipsum. Sed hoc est plane falsum; nam esse unum et esse idem sunt praedicata valde diversa; et primum est suo modo reale praedicatum conveniens enti sine fictione intellectus; secundum vero est praedicatum rationis conveniens per operationem intellectus; unde primum est fundamentum secundi, eo modo quo relatio rationis potest in re habere fundamentum.

8. Itaque, hac parte omissa, altera de ratione reali positiva, quae praecipue est intenta, solet hac maxime ratione probari, quia si unum addit enti positivam realem rationem, ergo necesse est ut in illa includatur ens; ergo et unum; ergo illi addenda erit alia ratio positiva, per quam sit unum; ergo ita procedetur in infinitum, nisi in aliqua ratione reali sistamus, quae ita sit per se ens et unum, ut esse sic unam nihil addat supra entitatem eius; ergo eadem ratione sistendum erit in ipsamet ratione entis. Sed ad hoc argumentum respondet Scotus, illam rationem unius ita esse positivam ut tamen ens non sit. Sed hoc satis est in superioribus improbatum. Et praeterea negari non potest, quod ad praesens spectat, quin ille modus realis, vel quidquid illud sit, quod unum addit enti, sit unum quid eo modo quo est; nam unumquodque ens habet huiusmodi modum unum tantum, et non plures, et habet illum distinctum a modo seu unitate alterius entis, in se autem indivisum; recte ergo inquiritur an ille modus sit unus se ipso et sine ulla additione positiva quae suae entitati fiat, vel cum additione; nam, si cum additione, procedetur ulterius in infinitum; si absque additione positiva per solam negationem, cur non idem dicetur de quolibet ente ut sic?

9. *Evasio confutatur.*— Dicunt aliqui ipsum modum unius, cum sit id quo ens est, unum, posse seipso etiam esse unum, quod non ita dici potest de ratione entis, quia ipsum formaliter non est ratio unius, seu unitas ut quo; id enim quod in aliquo genere est quo, quando est simplex et ultimum, seipso potest esse quod; hoc vero non tribuitur ei quod nullo modo rationem illam formaliter participat. Exemplum commune est in quantitate, per quam substantia quanta est et ideo potest per seipsam esse quanta, quod non potest substantia. Quae evasio habet speciem quamdam subtilitatis, sed in praesenti nulla est necessitas fingendi illud quo et quod; nam illa ratio unitatis non intelligitur esse una propter aliquam rationem positivam quam in se habeat, et veluti exerceat circa se ipsam, sicut quantitas est quanta quia est extensa et per se apta ad occupandum locum; sed per solam negationem pluralitatis seu divisionis intelligitur esse una; ergo eodem modo intelligi potest in ratione entis, neque oportet fingere aliquid positivum quod ei sit ratio ut quo essendi unum.

10. *Respondetur replicae.*— Dicit tandem potest hoc argumentum recte procedere contra Scotum et alios, qui ponunt modum illum unius ex natura rei distinctum ab ente, non tamen ita urgere, si dicamus illum modum esse quidem positivum et realem, sola tamen ratione ab ente distinctum; quia tunc dicetur illum modum, quamvis sit ens, non tamen esse in re distinctum ab ipsomet ente, et ideo esse unum eadem unitate, qua ipsum ens, et praecise ac secundum rationem non considerari ut unum, sed tantum ut rationem unius, realiter vero esse unum seipso, sicut ipsum ens. Sed contra hanc responsionem obiicitur, quia inde sequuntur alia incommoda. Primum, rationem unius esse positivam et passionem entis, et quidditative includere ipsum ens, quod repugnat propriae passioni. Secundum, quod ille modus sit de quidditate ipsius entis, sicut attributa divina sunt de quidditate Dei, quia, licet ratione distinguantur, in re dicunt rationes positivas, quae ex natura rei non distinguuntur a Deo; consequens autem est falsum; tum quia alias unum non esset passio entis, sed essentia; tum etiam quia alias nulla res creata posset quidditative distincte concipi, nisi formaliter conciperetur ut una. Quae incommoda sunt quidem probabilia, forte tamen aliquis non existimaret inconveniens illa concedere in transcendentibus, quae simplicissima sunt.

11. Aliter ergo proseguendo discursum, ostendo eodem modo concludere non esse ponendum hunc modum positivum ratione distinctum; nam praeciso per intellectum illo modo positivo, in reliquo conceptu entis intelligitur quidquid necessarium est ad unitatem;

ergo signum est nihil positivum etiam per rationem praescindi ab ente, quo illud unum sit. Quod ut intelligatur, loquamur de aliquo ente in particulari, ut, verbi gratia, de Deo quatenus unus est; si ergo in illo unitas est attributum positivum ratione distinctum a Deo, ergo potest mente praescindi Deus ab unitate eius; in Deo autem sic concepto absque additione alicuius positivi etiam secundum rationem potest concipi negatio divisionis seu partitionis, quam in se habeat, et divisio etiam seu sufficiens fundamentum divisionis ab omnibus aliis; sed hoc ipso sufficienter concipitur unus; ergo quidquid positivum postea additur, etiam secundum rationem, est superflue fictum, neque explicari potest quid vel ad quid sit; et idem argumentum fieri potest in aliquo alio ente uno, et consequenter in ente in communi. Secundo id declaro in entibus compositis retorquendo argumenta priora; nam in huiusmodi ente, quod per compositionem fit, quidquid positivum physicum considerari potest, pertinet ad rationem entis, ut tale ens est, etiamsi ratione praescindatur a conceptu unius; ut in humanitate unio animae et corporis est de ratione essentiali talis entis, ut tale ens est specificative et in re ipsa; et similiter in linea unio partium in puncto est de ratione entis, ut est in tali specie quantitatis continuae; ergo omnis etiam ratio positiva metaphysica, quae in tali unione physica fundatur, pertinet formaliter et secundum rationem ad rationem talis entis, non quatenus concipitur ut unum, sed quatenus formaliter contractum seu determinatum in ratione talis entis; ergo ratio unius nihil positivum addere potest, etiam ratione distinctum. Tertio id explicatur in entibus simplicibus, in quibus perfectior videtur esse unitas; immo ipsa simplicitas videtur esse maxima unitas; sed simplicitas de formali non dicit rationem positivam, etiam sola ratione distinctam ab ente simplici et a perfectione, quae in ratione entis, seu talis entis in eo concipitur; adeo ut etiam in Deo iuxta probabiliorem theologorum sententiam simplicitas ut sic nihil addat Deo perfectionis etiam secundum rationem, supra perfectionem summae actualitatis eius, in qua negatio illa fundatur, quam simplicitas exprimit; ergo multo minus unitas ut sic potest dicere rationem positivam. Et haec conclusio amplius patebit ex sequentibus, et ex solutionibus argumentorum.

12. Dico secundo, unum addere supra ens negationem aliquam per modum privationis. Ita docent citati auctores, et sequitur ex praecedenti assertionem; nam constat unum aliquo modo distingui ab ente, quia et est passio eius et illa nomina non sunt synonyma, sed diversi conceptus formales et obiectivi illis in mente respondent; ergo aliquid dicit unum praeter ens; sed non dicit aliquid omnino fictum per rationem, ut per se constat, quia esse unum rebus ipsis vere convenit; neque etiam dicit aliquam habitudinem rationis, ut ostensum est; nihil ergo superest quod addere possit praeter negationem seu privationem.

Qualis sit negatio quam unum addit enti

13. Duo tamen supersunt hic explicanda. Primum est, quae sit haec negatio et quotuplex. Secundum, quomodo haec negatio dicatur esse per modum privationis. Circa primum, omnes conveniunt unum dicere negationem divisionis in ipsomet ente, quam significavit Aristoteles dicens unum esse *ens indivisum in se*, ut patet ex citatis locis, et ex X Metaph., c. 5. Et ratione patet, quia per divisionem intelligimus unum ens fieri plura; ergo nulla alia ratione melius concipitur ens esse unum, quam negatione divisionis; et in hoc omnes conveniunt. Sunt tamen praedicta verba attente consideranda; aliud est enim ens dicere negationem divisionis in ipso, aliud vero dicere negationem divisionis a se ipso; quamvis enim utraque negatio possit enti attribui, tamen prior est quae pertinet ad rationem unius; nam posterior non sufficit, ut recte notavit Soncin., IV Metaph., q. 23, ad 1. Et patet, tum quia illa non est propria negatio, quae in re addatur enti, sed quae per solam reflexionem rationis consideretur; tum maxime quia non dividi a se aequae convenit enti per se et per accidens seu multitudini; acervus enim lapidum tam non est divisus a se, quam homo vel angelus; tamen, quia in se non est indivisus, non est proprie unum ens; negatio ergo divisionis in se, est quae constituit ens, non negatio divisionis a se.

14. Dubitant tamen ulterius auctores an in ratione unius aliqua alia negatio includatur. Multi enim definiunt unum esse quod est *indivisum in se, et divisum a quolibet alio*; et ideo praeter indivisionem in se, dicunt unum dicere negationem unionis cum alio,

quae negatio explicatur nomine divisionis seu distinctionis ab alio. Ita opinantur Capreol., Gabr. et Soncin., locis citatis, quia, sicut de ratione *unius* est ut in se non sit divisum, ita ut non sit aliud a se; alterum enim ex his duobus, scilicet, esse aliud a se vel non esse aliud a se, necesse est in ratione unius includi, quia, cum contradictorie opponantur, immediate repugnant; sed esse aliud a se non est de ratione unius, ut constat; ergo erit de ratione unius ut non sit aliud a se. Quin potius addunt aliqui negationem divisionis ab alio prius secundum rationem convenire enti, quam indivisionem in se, quia prius convenit enti esse divisum a non ente quam esse in se indivisum; ergo utraque requiritur ad rationem unius. Unde etiam D. Thomas, I, q. 11, a. 2, ad 4, dicit conceptum divisionis ab alio secundum rationem esse priorem conceptu unitatis. Alii vero negant divisionem ab alio esse de ratione unius, sed solam indivisionem in se. Ita Fonseca supra, citans Aegid., IV Metaph., q. 6; et Hervaeum, Quodl. IV, q. 2 et 3. Ratio eius est, quia esse divisum ab alio non requiritur ut ens sit absolute unum, sed solum ut sit unum ex multis; et ideo sufficienter concipitur res ut una, quando intelligitur indivisa, etiam si non concipiatur ut divisa ab aliis. Et confirmatur, quia res est absolute una, quamvis non sint alia a quibus distinguatur.

15. *Unius nomen aequivocationem pati potest.*— Sed circa hoc advertendum est posse in nomine tam unius quam divisionis ab alio committi aequivocationem; nam interdum communi et vulgari usu *unum* significare solet quod est solitarium et unicum, quomodo dicimus esse unum Deum, unum solem; et hoc modo unum dicit negationem multitudinis, et non tam dicit divisionem ab alio, quam negat consortium alterius. Sed hoc modo esse unum non est passio entis, ut per se constat; neque ea significatio est propria unius, nec rigorosa, sed solum ex accommodatione usus interdum ad hoc extenditur, nam in rigore verum est dicere hic esse unum hominem, quamvis sint plures; et ideo in rigorosa significatione, ad negandum esse plures, additur exclusiva esse tantum unum. Igitur negatio multitudinis seu plurium in hoc sensu non intrat rationem formalem unius transcendentis.

16. *Relatio realis divisionis ab alio extra rationem unius.*— Rursus esse divisum ab alio concipi potest per modum relationis realis, seu ad terminum realem et existentem. Et hoc modo certum est divisionem ab alio non esse de ratione unius, tum quia est quid posterius illo; ideo enim hoc est divisum ab illo, quia in se tale est et unum quid; tum etiam quia unum de se est prius multitudine et independens ab illa; sic autem esse divisum ab alio requirit multitudinem; immo inde consurgit multitudo, quia sunt plura una, quorum unum non est aliud. Denique hac ratione supra dicebamus *aliquid* quatenus dicit huiusmodi negationem vel relationem alietatis a termino reali et existente, non esse passionem entis; quia per se non convenit omni enti, sed per accidens ex coexistentia aliorum; multo ergo minus potest esse hoc de ratione unius. Unde, antequam creaturae existerent, Deus erat perfecte et complete unus absque hac relatione seu negatione. Quin potius, etiam si per impossibile nullae aliae res essent possibles extra Deum, ipse esset vere ac perfecte unus, hoc ipso quod esset in se indivisus in essentia, etiam si non posset esse divisus ab aliis, eo quod alia esse non possent. Tamen, quia de facto et quodammodo ex intrinseca ratione entis, secundum totam suam latitudinem considerati, cum quolibet ente possibilis est existentia alterius, ideo ad omne ens consequitur ut possit esse distinctum ab alio, quod revera unicuique convenit ex eo quod in se unum est. Et hoc modo esse distinctum ab alio aptitudine et fundamentaliter potest dici convenire omni enti, qua unum est; tamen hoc ipsum non intrat formaliter rationem unius, sed consequitur illam, sicut consequitur ad quantitatem ut sit fundamentum aequalitatis vel inaequalitatis.

17. *Esse ab alio divisum qualiter sit necessario coniunctum uni.*— Tandem esse divisum ab alio concipi potest solum per modum negationis. Quae comparari etiam potest, vel ad terminum positivum existentem, et hoc modo eadem est ratio de illa quae de relatione; vel ad terminum positivum absolute sumptum, sive existentem sive possibilem; et hoc modo esse divisum ab alio convenit omni enti, quatenus unum est, quia sicut non potest uni enti convenire ut sit aliud, ita necessario convenit ut non sit aliud; nam haec sunt contradicentia, et ideo si alterum eorum necessario separatur ab *uno*, scilicet esse aliud a se, alterum necessario convenit uni, scilicet non esse aliud a se, quod est esse distinctum ab alio. Quae

quidem ratio non probat hanc negationem primario ac formalissime intrare rationem unius, sed convenire illi necessario, sive per se primo, sive consequenter, et hoc posterius verius videtur, quod intendunt auctores secundae opinionis, et fortasse non negant auctores primae. Possunt itaque conciliari; nam, quod hi negant formaliter ac per se primo, illi affirmant consequenter ac per se secundo. Et ita explicuit diserte Soncin., IV Metaph., q. 23 et 27, et hoc solum probant rationes adductae.

18. Denique si haec negatio seu divisio unius entis non comparetur ad terminum positivum, sed ad negativum et contradictorium, sic etiam omni enti, hoc ipso quod unum ens est, convenit quod sit divisum a non ente, seu ut non sit non ens; tamen haec negatio solum est quasi per reflexionem intellectus; nam, prout obiective intelligitur antecedere in ente, potius est affirmatio; nam affirmatio non dividitur a negatione per aliam negationem. Id enim est impossibile, quia procederetur in infinitum; dividitur ergo per seipsam; sic ergo ens dividitur a non ente, non per negationem aliam, sed per se, sicut e contrario non ens dividitur ab ente, non per aliam negationem vel affirmationem, sed per se ipsum; itaque formalissime dividi a non ente nihil aliud est quam esse ens. Hac ergo consideratione talis negatio nec pertinet ad rationem unius neque est passio entis, cum re vera nulla sit; quatenus vero per intellectum excogitari potest, est solum extrinseca denominatio seu relatio rationis; et ideo intrinsece etiam non spectat ad rationem unius, quamvis oppositum videatur sentire Caietan., I, q. 11, a. 4, in fine, de quo plura dicemus in solutionibus argumentorum.

Negatio quam dicit unum, sitne privatio

19. Secundum dubium erat quomodo unum dicat hanc negationem per modum privationis; et ratio dubitandi est, quia privatio dicit negationem in subiecto apto nato; indivisio autem, quam addit unum supra ens, saepe dicit negationem divisionis in ente incapaci illius; ut in Deo, esse unum negat divisionem essentiae divinae, quae dividi nequit; et simile est in aliis rebus praesertim simplicibus vel incorruptibilibus, immo et in omnibus entibus, quatenus unumquodque est inseparabile a seipso; nullum enim ens a seipso dividi potest; haec autem sola indivisio est de ratione unius transcendentalis. Respondetur difficultatem solum consistere in explicatione conclusionis, cur, scilicet, haec negatio, quam dicit unum, dicatur esse per modum privationis. Nam quia non negat formam cuius sit capax subiectum seu ens quod unum dicitur, ideo non dixi hanc negationem esse privationem; nam ad hoc oporteret ut negaret formam in subiecto apto nato, ut argumentum probat. Sed dixi esse ad modum privationis, quia in aliquo imitatur privationem, et recedit a mera negatione. Nam, sicut privatio dicit negationem non quomodocumque, sed quasi adhaerentem subiecto reali, ita unum dicit hanc negationem, quasi addendo illam enti reali quod connotat; et ideo non ens, seu nihil, quatenus tale est, neque unum nec plura dicitur, quamvis negatio divisionis absolute sumptae illi possit attribui, quia non ens indivisum est. Entia autem rationis seu ficta in tantum aequivoce dicuntur unum vel multa, in quantum aequivoce etiam sunt entia, vel potius ut entia concipiuntur. Unum ergo dicit negationem divisionis in ente, et quoad hoc esse dicitur ad modum privationis, sive tale ens sit capax divisionis sive non. Addit Fonseca supra divisionem, quam negat unum, absolute possibilem esse, esto non sit possibilis ei enti quod unum denominatur; ut Deus dicitur unus, quia indivisus in essentia, quae divisio est possibilis in creatura, quamvis sit impossibilis in Deo; et ita illa divisio non est impossibilis enti, ut ens est; et hoc modo dici potest privatio, ratione capacitatis saltem in conceptu communi, ad eum modum quo talpa caecus dicitur, quia ut animal est capax visus, quamvis non ut tale animal. Quod in praesenti dicitur minus proprie propter analogiam entis.

Argumentorum solutiones

20. Ad primum argumentum contrariae sententiae prima et communis responsio est, concedendo divisionem consistere in negatione, et consequenter indivisionem esse negationem negationis. Ita concedit D. Thomas, In I, dist. 24, q. 1, a. 3, ad 1. Unde in solutione ad 2 concedit, secundum rem, magis se habere ad positivam unitatem, quam multitudinem; quia negatio unius rei ab alia, quam dicit multitudo, est in re ipsa; negatio vero negationis, quam dicit unitas, est mere per rationem. Quam doctrinam amplectitur Sonc.,

lib. X Metaph., q. 4. Ad argumentum ergo, scilicet, quia negatio negationis est affirmatio, respondendum est iuxta hanc sententiam, formaliter et secundum rationem non ita esse, quia ratio potest super unam negationem reflecti, et negare illam, et per hanc negationem explicare aliquod positivum simplex, quod, prout in se est, declarare non potest. Secundum rem autem et aequivalenter, illud esse verum; tamen illud positivum, quod illis negationibus circumscribitur, nihil esse praeter entitatem ipsius rei, quae una dicitur. Haec responsio probabilis est et facile defendi potest; tamen videtur supponere negationem quam dicit unum esse aut negationem divisionis huius entis ab alio ente, vel negationem divisionis huius entis a se ipso, quae revera sunt negationes rationis; tamen prior non pertinet ad rationem unius, ut dictum est, sed ad illam consequitur. Posterior autem negatio non est propria unius, sed communis multitudini. Igitur negatio divisionis in se ipso est proprie de ratione unius; haec autem nullam negationem realem videtur supponere in re ipsa, quae secundum rationem negetur per indivisionem.

21. Secundo ergo respondetur concedendo unum dicere indivisionem seu negationem divisionis, et negando hanc esse negationem negationis. Nam in divisione quam unum negat, duo possunt considerari: primum, quod entia inter se divisa sunt quasi in se completa et terminata suis entitatibus; secundum est quod unum non est aliud. Hoc posterius solum dicit negationem, ut per se constat; primum vero dicit positivum, quod est fundamentum illius negationis, quod tamen in re nihil est praeter entitates ipsas, ut explicari potest in quantitate discreta; nam lineas esse plures dicit unamquamque esse propriis terminis terminatam; unde sequitur negatio, scilicet, quod non habeant terminum communem. Indivisio ergo, quam dicit unum, negat divisionem ratione positivi quod in rebus divisis invenitur, non ratione negationis quam includit divisio unius ab alio; sicut e contrario, negatio quam dicit divisio, non negat aliam negationem, sed positivam unionem vel identitatem unius cum alio.

22. *Respondetur obiectioni.*— Dices: hinc sequitur negationem, quam dicit unum, esse negationem multitudinis, quod tamen supra videmur negasse. Et patet esse falsum, quia unum est prius multitudine; negatio autem est posterior forma, quam negat. Respondetur dupliciter posse intelligi unum negare multitudinem: uno modo simpliciter, seu in rerum natura; et hoc modo negavimus supra unum dicere negationem multitudinis, neque oppositum sequitur ex dicta solutione, ut per se notum est. Alio modo, ut neget multitudinem in ipsa re quae dicitur una, id est, quod in se non est plures; hoc autem sensu non est in superioribus negatum a nobis unum dicere negationem multitudinis. Id autem negat Fonseca, dicta q. 5, sect. 5, et est sententia D. Thom., I, q. 30, a. 3, ad 3, et opusc. 42, c. 2, ubi adducit rationem, qua etiam Fonseca utitur, scilicet, quia unum est prius multitudine. Quae ratio, si esset efficax, eadem fieri posset de divisione; nam unum etiam est natura sua divisione prius, ut infra dicam.

23. Concedunt ergo alii indivisionem unius dicere negationem multitudinis in ente, sub ea ratione qua unum est; quod docuit Aegid., IV Metaph., q. 8, et favet D. Thom., In I, dist. 24, q. 1, a. 3, dicens divisionem, secundum quam aliquid ab aliquo distinguitur, esse in affirmatione et negatione, et ideo multitudinem in ratione sua includere negationem, secundum quod multa sunt, quorum unum non est alterum. *Et huiusmodi (inquit) divisione hoc modo accepta in ratione multitudinis negatio importatur in ratione unius.* Et in solut. ad 4, ait: *Unum non est privatio illius multitudinis quam constituit, sed multitudinis, quae negatur esse in ipso, quod dicitur unum.* Et licet D. Thom. ibi loquatur de multitudine, quoad negationem in ea inclusam, ut dictum est, tamen melius forte dicitur *unum* negare multitudinem, ut in ea sunt plura positive. Cui etiam favet, quod idem D. Thom., I, q. 11, a. 1, dicit *unum opponi multitudini per modum privationis, ut indivisum diviso*, quod etiam ait Arist., lib. X Metaph., text. 9. Et haec sententia mihi videtur valde probabilis; intelligenda est autem de multitudine, ut multitudo est, seu ratione pluralitatis, non quatenus ipsa multitudo potest alia ratione considerari ut quid unum; de quo infra dicetur. Vel certe dici potest unum dicere negationem divisionis, non ut dicit formaliter negationem, sed ut dicit fundamentum illius negationis, quod aliquid positivum est, ut declaravi; et quia multitudo

absolute includit formalem negationem, ideo, quoad hoc, unum non omnino dicit negationem multitudinis.

24. *Unum ens qualiter magis unum quam aliud.*— Ad secundum, concedo imprimis unionem, qua partes coniunguntur ad componendum unum, esse quid positivum; concedo etiam in rebus simplicibus totam entitatem seu integritatem rei esse positivam. Nego tamen inde sequi unum addere rationem positivam supra ens, quia totum illud positivum pertinet ad entitatem rei, non ad unitatem, ut supra declaravi; sed oportet adiungere negationem divisionis, ut tale ens sive simplex, sive compositum, unum esse intelligatur. Ad primam confirmationem respondetur negationem seu privationem totalem formaliter et secundum se non suscipere magis et minus, posse tamen ratione sui fundamenti; et ita unum ens esse magis unum quam aliud ratione fundamenti, quatenus est magis vel minus compositum. An vero in ipsamet negatione possit etiam magis et minus considerari, ita ut non semper sit illa negatio simpliciter seu totalis, sed interdum tantum secundum quid et ex parte, dicitur infra, sect. 4.

25. *Unum an et quomodo dicat perfectionem.*— Ad secundam confirmationem similiter dicitur, cum D. Thom., I, q. 6, a. 3, ad 1, et Caiet. ibi, *unum* ratione negationis nullam addere perfectionem enti, sed ratione fundamenti supponere aliquam perfectionem. Nam, si unum proprie sumatur, ut solum dicit esse in se indivisum, supponit rei entitatem et unionem partium, si res composita sit, quae dicunt perfectionem in ipsa re. Si tamen sumatur unum, ut excludit aliud, et dicit esse unicum seu solitarium, sic clarum est talem negationem per se non dicere perfectionem; immo nec semper requirere illam, aut provenire ex illa; nam in Deo esse unum tantum in essentia provenit ex perfectione; tamen quod in eo sit una tantum persona non pertinet ad perfectionem, sed potius personarum distinctio ibi est ex summa perfectione.

26. Ad tertium respondetur, illis omnibus exemplis solum probari negationem quam dicit unum non esse puram negationem, sed fundatam in ente; quod si compositum sit, includit aliquam compositionem seu positivam unionem, in qua fundetur talis negatio; si autem sit simplex, in simplici entitate fundatur; quod quomodo conveniat singulis unitatibus ibi numeratis, praesertim genericae et specifica, infra tractabitur.

27. *Quaedam attributa unius quid sint, et quomodo illi convenient, explicatur.*— Ad quartum respondetur ea omnia quae unitati attribuuntur, quatenus aliquid positivum includunt, convenire unitati ratione fundamenti, non ratione eius quod addit supra ens; et ita relatio identitatis, si intelligatur de identitate numerica seu reali, cum sit relatio rationis, non est inconveniens quod in negatione fundetur; si vero intelligatur de identitate specifica seu similitudine unius rei ad aliam (supposito quod talis relatio aliquid reale sit in fundamento ex natura rei distinctum ab illo), non fundatur in unitate ratione indivisionis negativae, sed ratione illius positivae entitatis et rationis formalis quam habet fundamentum; de quo latius infra suo loco. Similiter unum dicitur mensura multitudinis, partim ratione positivi, partim ratione negationis; nam multitudo etiam et positivum aliquid et negativum includit, ut postea videbimus; debet enim mensura esse et nota et certa; ut sit nota, oportet ut entitatem habeat; ut vero sit certa, oportet ut in indivisibili consistat, et quoad hoc nos utimur unitate, ut est quid indivisum, tamquam principio certo ad mensurandam multitudinem. Atque eodem modo unum componit multitudinem ratione positivae entitatis, quatenus multitudo ipsa positiva est, ut docet D. Thomas, I, q. 11, a. 2, ad 2; quatenus vero includit negationem, potest aliquo modo fundare negationem, quae in multitudine includitur, ut infra videbimus.

SECTIO II

UTRUM UNUM DE FORMALI DICAT SOLAM NEGATIONEM QUAM ADDIT SUPRA ENS, VEL ALIQUID ALIUD

1. Ratio dubitandi est, quia ex dictis sectione praecedenti videtur plane sequi unum dicere de formali solam negationem, quia id dicit de formali in quo distinguitur ab ente; sed

distinguitur tantum in negatione quam addit; ergo illam solum dicit de formali. Secundo, quia unaquaeque proprietas seu passio id dicit de formali quod addit suo obiecto; sed unum est passio entis; ergo de formali dicit id solum quod addit supra ens; sed addit solum negationem; ergo. Tertio, quia si ultra negationem dicit aliquid, vel illud est ens, vel quidpiam aliud; hoc secundum cogitari non potest; nam si illud est aliud a negatione, positivum esse debet; non potest autem esse positivum rationis, ut supra ostensum est; oportet ergo ut sit positivum reale, et consequenter ut includat ens, iuxta superius dicta contra Scotum. Si autem dicatur primum, scilicet, id quod unum dicit de formali includere reale ens, sequuntur omnia incommoda et argumenta supra facta contra opinionem asserentem unum addere positivum supra ens, scilicet, ens quidditative includi in passione sua, quod est contra rationem subiecti et passionis. Item sequitur processus in infinitum supra illatus, quia id quod de formali significat *unum*, etiam erit unum, etc. Denique sequitur formale significatum unius esse omnino idem cum adaequato significato, ut etiam includit materiale. Ac denique sequitur passionem unius includere totam perfectionem entis formaliter, et consequenter passionem esse aequalis perfectionis cum subiecto suo.

Variae sententiae

2. *Prior.*— In hac re duae sunt opiniones. Prima affirmat unum de formali dicere solam negationem superius explicatam. Hanc sententiam insinuat Caietan., I, q. 11, a. 1, ad 2 Scoti, dum ait unum formaliter non esse magis extra nihil quam alia privativa, seu negativa. Latius et clarius eam docet Fonseca, dicta q. 5, sect. 5, et favet D. Thomas, I, q. 6, a. 3, ad 1, quatenus dicit unum non importare rationem perfectionis, sed indivisionis tantum. Fundamenta huius sententiae sunt in principio posita, quibus concludi videtur unum in suo significato formali non includere ens, sed tantum connotare illud, et consequenter de formali dicere solam indivisionem seu negationem.

3. *Posterior sententia.*— Secunda sententia est, unum de formali non dicere negationem solam, sed entitatem ipsam sub negatione, quae est communior sententia scribentium hoc loco IV Metaph.; Soncinas, q. 3, a. 8; Iavellus, q. 5 et 8; Flandria, q. 3, a. 8; Iandun., q. 4; tenet etiam Capreol., In I, dist. 24, q. 1, ubi circa primam conclusionem adducit Avicennam, III Metaph., c. 3, dicentem: *Unitas est esse quod non dividitur; ita quod esse est de essentia unitatis, et non subiectum ei; unitas enim substantialiter est ipsum esse quod non dividitur.* Et significat Soto, in Log., c. de Prop., q. 2, ad 2. Favet D. Thomas, In I, dist. 19, q. 4, a. 1, ad 2, dicens *quod ipsa essentia entis creati, secundum quod est indivisa in se, et distincta ab aliis, est unitas eius;* et dist. 24, q. 1, a. 3, ubi dicit unum claudere in intellectu suo ens commune et addere rationem privationis; et de Potentia, q. 9, a. 7, ubi ait *unum* non significare indivisionem tantum, sed ens cum ipsa. Sed his duobus locis postremis aperte loquitur D. Thom. de adaequato significato unius, non de formali, ut Fonseca exponit; primus tamen locus non videtur admittere hanc expositionem.

4. Fundatur haec opinio primo, quia si unum de formali diceret solum indivisionem, esset terminus privativus; consequens est falsum, quia omnis terminus privativus dicit aliquam imperfectionem in re cui tribuitur, quod non potest dici de uno, alias non posset Deo attribui; ergo. Sed haec ratio non est magni momenti; non enim necesse est privativum terminum imperfectionem importare, si forma quam negat ad perfectionem simpliciter non pertineat, ut patet in his terminis, *infinitum, immateriale*, qui, licet sumantur omnino privative, nullam imperfectionem dicunt; idem ergo esse poterit de *uno*, quia divisio, quam negat, non dicit perfectionem simpliciter. Immo eadem ratio procederet, si esset efficax, etiamsi unum de formali dicat ens cum indivisione; nam si privatio pure sumpta diceret imperfectionem, etiamsi aliquid ei adiungatur, eandem dicit imperfectionem adiunctam perfectioni. 5. Aliter probari solet haec opinio, quia, teste Aristotele, IV Metaph., *ens et unum* eandem naturam significant; sed si *unum* diceret de formali puram negationem, non posset significare eandem naturam quam ens, quia ens non dicit negationem, sed positivam naturam. Sed haec ratio etiam non convincit; nam, si *unum*, significando solam negationem de formali, esset alterius naturae ab ente, propter distinctionem quae est inter privationem et positivum, eadem ratione, quamvis de formali diceret ens cum indivisione, dicendum esset

alterius naturae ab ente, saltem eo modo quo totum compositum distinguitur a materia vel subiecto, vel sicut distinguuntur caecus et Petrus. Aristoteles ergo dicit *unum* et *ens* dicere eandem naturam, quantum ad totum positivum quod utrumque dicit, et recte etiam exponitur negative, scilicet, unum non dicere aliam naturam (utique positivam) ab ente. Sicut idem Aristoteles, I Phys., c. 1, dixit materiam et privationem esse idem, scilicet negative, quia privatio non dicit rem a materia distinctam; sic ergo in praesenti dici facile potest.

Quaestionis resolutio

6. Existimo sane diversitatem inter has sententias magis esse de modo loquendi, quam de re. Quia in re omnes conveniunt, *unum* in toto et adaequato suo significato, nihil aliud dicere quam ens indivisum, et indivisionem nihil addere enti nisi negationem divisionis; et consequenter necesse est ut omnes fateantur in uno nihil esse extra rationem entis, ut sic, praeter negationem solam; quia totum quod est ens, praeter id quod ei additur, est de essentiali ratione eius; sed sola negatio est quae ei additur; ergo illa sola est extra rationem eius; unde fit ulterius ut unum solum possit dici passio entis ratione negationis quam superaddit enti, quia solum est passio secundum quod dicit aliquid extra rationem entis. His autem in re positis, reliqua quaestio de significato formali¹ videtur solum esse de impositione nominis. In qua utraque opinio citata probabilis est, fundaturque in probabili modo concipiendi significatum huius vocis, *unum*. Nam quidam concipiunt, supposito ente reali, sola negatione divisionis illi superaddita constitui unum, et ideo dicunt *unum* de formali solum dicere praedictam negationem. Alii vero concipiunt unitatem non esse veluti quamdam privationem adiunctam enti, sed esse ipsam rei naturam seu entitatem, quae entitas vel essentia constituit ens; ut vero est entitas indivisa, constituit unum ens.

7. *Posterior sententia eligitur.— Exemplum totam rem illustrans.—* Et hic modus concipiendi videtur mihi similior vero, ideoque posteriorem sententiam simpliciter probandam censeo. Primo propter rationem nunc tactam et insinuatam a D. Thoma, In I, loco supra citato, quia *unum* de formali dicit unitatem realem; sed unitas realis non est sola negatio; ergo est entitas ipsa sub negatione. Minor patet inductione; nam Deus dicitur unus ab unitate Dei, quae consistit in essentia indivisa; et similiter Petrus dicitur unus numero, quia habet unam numero naturam; unde unitas eius non consistit in sola negatione. Ac denique ex ipsis terminis constare videtur unitatem realem plus dicere quam negationem. Secundo, quia unum non dicitur univoce de ente rationis et reali, ut per se notum est; et tamen, si praecise consideres negationem, aequae potest attribui et denominare ens rationis, sicut reale; ergo signum est *unum* non dicere de formali solam negationem; alias denominatio unius aequae posset cadere in ens rationis et reale, quia significatio vocis potissimum attendenda est ex significato formali. Sicut nomina arte factorum censentur non significare solam figuram in significato formali, quia non aequae neque univoce dicuntur de rebus habentibus eandem figuram in diversis materiis, ut serra non dicitur univoce de ferrea et cerea; sic ergo neque *unum* significabit solam negationem de formali, cum non aequae dicatur de omnibus quibus aequae potest convenire talis negatio; dicit ergo de formali ipsam entitatem indivisam. Atque hinc sumi potest tertium argumentum, quia unum prout est transcendens non dicit de formali aliquid supponens ens, et quasi adiacens et adveniens illi, sicut album dicit de formali albedinem; non enim sic intelligitur res esse una sicut alba; est enim una intime per suammet entitatem, alba vero est per formam supervenientem alteri entitati; ergo signum est unum non dicere de formali solam negationem, quasi superadditam entitati, sed ipsam intrinsecam entitatem indivisam. Ultimo, ex infra dicendis constabit ad hunc modum fere necessario esse sentiendum de aliis transcendentibus, *bono* et *vero*, quae non possunt de formali dicere solas relationes rationis, sed entitatem ipsam cum aliqua relatione vel denominatione huiusmodi; ergo idem sentiendum est de *uno*, nam si argumenta

¹ de significato formali, 1960; de significato non formali, *alit*. “En algunas ediciones dice: ‘de significado non formali’. Ambas lecturas creemos son defendibles” Cf. BHF, v. I, p. 509.

quae de ipso in contrarium fiunt quidquam probarent, eadem procederent de aliis transcendentibus.

Respondetur ad argumenta

8. Ad primum respondetur unum distingui ab ente radicaliter quidem (ut sic dicam) ratione negationis quam superaddit enti; formaliter vero non distingui per negationem tamquam per formam unius, sed per entitatem indivisam; itaque ens de formali dicit entitatem ut sic, unum vero dicit de formali eandem entitatem ut indivisam.

9. Ad secundum respondetur assumptum illud esse verum in proprietatibus realibus propriissime sumptis et addentibus subiectis aliquid ex natura rei distinctum ab illis; in his enim verum est nomina significantia tales proprietates solere de formali significare praecise id quod proprietas addit subiecto; in his autem proprietatibus transcendentalibus quae non addunt aliquid reale, non oportet id observare; nam, ut non sint negationes tantum, vel omnino entia rationis, sed aliquo modo proprietatem realem significant, necesse est ut aliquo modo in formali suo significato includant entitatem ipsam.

10. Ad tertium respondetur unum in concreto dicere ipsum ens ut indivisum, unitatem vero in abstracto dicere entitatem etiam in abstracto ut indivisam, et huiusmodi unitatem significari formaliter per passionem unius; neque ex hoc sequitur aliquod incommodum; nam quod ens in concreto sumptum praedicatur quidditative de suis passionibus etiam in concreto sumptis, nullum est inconveniens; sic enim bonum est ens, et verum similiter, neque in his oportet servari ea omnia quae proprietatibus realibus et propriissimis conveniunt; ibi enim subiectum omnino praescindit a proprietate et a contrario, quia ex natura rei distinguuntur; hic autem nulla est talis distinctio, sed sola additio alicuius negationis vel denominationis, et ideo ens in eo quidem quod addit unum non includitur, ut supra dictum est; in ipso vero uno necesse est intime includi; neque inde sequitur processus in infinitum, quia ens et unum quoad positivum quod includit, omnino idem sunt, tum re, tum etiam ratione, nisi ob negationem adiunctam. Quod si loquamur in abstracto de unitate, illa non tam proprie dicitur includere ens quidditative quam entitatem seu essentiam; debet enim in his servari proportio, et quoad hoc saltem, in modo significandi, non est idem significatum formale unius et adaequatum eiusdem. Dico autem *quoad modum significandi*, quia in his simplicissimis res significata per abstractum et concretum eadem est, et ita idem sunt entitas et ens, unitas et unum, solumque differunt ratione et modo concipiendi et significandi. Quocirca nullus est processus in infinitum, quia sicut ens sua entitate est ens, entitas vero seipsa est entitas, et quo ens est ens, ut sic vero non concipitur tamquam id quod est, quamquam reipsa formalissime sit ipsum ens, ita eadem proportionem loquendum est de uno et unitate; nam quoad rem positivam idem significant, solumque differunt quia unum significat ens seu entitatem sub indivisione. Tandem hoc modo nullum est inconveniens quod unum in re dicat totam perfectionem, quam dicit ens, quamvis illam non dicat sub eodem omnino conceptu seu formali ratione, quia non dicit illam praecise ut est perfectio vel entitas, sed ut est sub indivisione.

SECTIO III

QUOTUPLEX SIT IN REBUS UNITAS

1. *Variae unius divisiones.*— De hac re disputat Aristoteles, V Metaph., c. 6. Est autem hoc loco necessario praemittenda, ut explicare possimus quaenam unitas sit entis passio. Distinguit ergo Aristoteles varios modos unius. Et prima divisio eius est, unum quoddam esse per accidens, aliud per se. Et merito hanc divisionem primo loco ponit, quia et videtur esse valde analogia; nam unum per se est simpliciter unum, per accidens vero tantum secundum quid, et per quamdam proportionem ad unum per se. Non explicat autem Aristoteles rationes unius per accidens et per se per proprias eorum definitiones, sed solum variis exemplis, quibus simul proponit varios modos unitatis per accidens et per se. Unum enim per accidens esse dicit subiectum accidente affectum, ut Petrus musicus. Item duo accidentia eidem subiecto inhaerentia unum per accidens sunt seu constituunt, ut album dulce. Hanc vero unitatem per accidens in ordine ad praedicationes variis modis explicare

possumus, vel per incomplexos terminos, vel per complexos, vel praedicando accidens de accidente, aut in communi, aut in singulari. Et iuxta haec distinguit Aristoteles varias rationes huius unitatis, quae magis ad dialecticas praedicationes, quam ad rem metaphysicam spectant. Similiter explicat Aristoteles unum per se variis exemplis, seu subdistinguendo illud in varios modos. Nam quaedam (inquit) sunt unum continuatione, ut linea, aqua; quaedam colligatione, ut domus, et alia quae arte fiunt; alia, ratione formae unius; alia, ratione materiae, vel proximae, vel remotae, ut liquores (inquit) dicuntur unum. Rursus (ait) quoddam est unum numero, aliud specie, aliud genere, etc., quae ibi prosequitur. Ex quibus omnibus difficile est colligere in quo consistat ratio unius per se et per accidens; nam in membris quae posteriori in loco Aristoteles numerat, multa videntur esse unum tantum per accidens, ut domus et artificialia. Item ibidem ait plura interdum dici unum, *eo quod aliquid unum aut agunt, aut patiuntur, aut habent, aut ad aliquid unum sunt*. Haec autem omnia videntur tantum per accidens esse unum, vel denominatione potius quam re. Rursus inter unitates quas ibi ponit, aliqua est realis, ut numerica, alia rationis tantum, ut generica et specifica; est ergo difficile hanc Aristotelis doctrinam ad certam aliquam rationem ac methodum revocare.

Explicatur divisio entis et unius in per se et per accidens

2. Ut ergo rem hanc declaremus, quoniam unum consequitur ens, ut intelligatur quid sit unum per se et unum per accidens, simul explicandum est quid sit ens per se et per accidens; sic enim etiam ens dividitur ab eodem Aristotele, eodem lib. V, c. 7, quae divisio propria est entis realis; nam entia rationis, sicut aequivoce tantum sunt entia, ita non nisi aequivoce has denominationes recipiunt. Ens autem reale duplici modo potest per se aut per accidens appellari, uno modo in ratione entis, alio modo in ratione effectus. Hoc posteriori modo dicitur per se id quod ex virtute et intentione agentis fit; per accidens vero dicitur id quod praeter intentionem agentis casu et fortuna evenit; de qua ait Aristoteles, VI Metaph., c. 2, esse extra scientiae considerationem, quatenus, scilicet, in singulari exercetur et per accidens, nam ut sic non habet necessitatem, sed contingentiam. At vero ipsa communis ratio causae vel effectus per accidens sub scientiam cadit; sic enim disputatur de casu et fortuna, et contingentia effectuum; sed tamen ens per se et per accidens sub hac consideratione nihil ad praesens institutum pertinet.

3. *Quale indicet Aristoteles per se unum, quale per accidens.*— Priori ergo modo ens in ratione entis dicitur per se aut per accidens in ordine ad unitatem quam habet, seu ratione talis unitatis, ut, verbi gratia, quia constat una natura unius praedicamenti, aut naturis diversorum praedicamentorum; sic enim Aristoteles, dict. lib. V, text. 13 et 14, entia per accidens vocat quae constant ex subiecto et accidente, vel quando multa accidentia in eodem subiecto coniunguntur; ens autem per se dicit esse quod dividitur in decem categorias. Idemque Aristoteles, VII Metaph., text. 43, et clarius lib. VIII, text. 15, et lib. II De Anima, text. 7, illud significat esse ens per se unum, quod vel simplex est, vel ex potentia substantiali et proprio actu componitur. Unde e contrario per accidens erit quod neque est simplex, nec praedictam compositionem habet, sed alio imperfectiori modo ex diversis rebus constat. Ex quibus intelligere licet illud appellari in ratione entis ens per se, quod est per se unum; illud autem per accidens, quod tantum per accidens unum est. Non enim vocatur hic per se et per accidens ratione modi essendi per se vel in alio, quo modo sola substantia est ens per se, reliqua vero dici possunt per accidens, seu potius accidentalia; sed sumitur per se et per accidens in ordine ad unitatem; quae autem sit unitas per se aut per accidens in entibus, non satis declaratum est ex dictis, nec eodem modo ab omnibus explicatur.

4. *Simplex existentia non est de ratione unius per se.*— Quidam ergo aiunt illam unitatem seu unionem esse per se, ex qua resultat unum et idem esse, illam vero esse per accidens, in qua entia, quae uniuntur, habent plura esse, ut sunt substantia et accidens, vel duo accidentia diversorum generum. Tamen haec explicatio aut supponit aliquid falsum, aut rem obscuram per aliam aequae obscuram explicat; nam vel sermo est de uno simplici absque compositione, quod in ipso sit, quamvis ex compositione resultet, quomodo multi dicunt ex

materia et forma unitis resultare unum esse, et hic sensus supponit falsum; nam ut ens sit per se unum non est necesse ut habeat huiusmodi esse simplex; infra enim ostendam, entia composita ex materia et forma non habere esse simplex, sed compositum. Vel sermo est de uno esse composito et resultante ex unione plurium partialium existentiarum, et hoc quidem verum est, sed de ipso esse inquirendum restat quando ex compositione resultet unum per se; nam etiam accidens, verbi gratia, albedo adveniens substantiae affert secum suum esse; quod respectu compositi albi potest dici partiale, et ex illo et ex esse corporis seu subiecti potest dici componi unum esse totius albi, et tamen illud nihilominus dicitur esse ens per accidens.

5. *Ex duobus entibus in actu quomodo fiat unum per accidens: ex uno autem in potentia et alio in actu qualiter per se.*— Alio ergo modo dici frequenter solet, ens per accidens esse quod constat pluribus entibus in actu; illud vero esse per se quod constat ente in potentia et eius actu; nam ex pluribus entibus in potentia nihil constare potest, et ideo necesse non est illud membrum adiungere. Sed haec etiam doctrina, esto vera sit, expositione indiget; nam male intellecta potest esse occasio errandi in multis. Interrogandum est enim quid per ens in actu et in potentia intelligatur. Intelligi enim potest per ens in actu illud, quod ex se habet actualem entitatem seu existentiam; per ens autem in potentia, illud quod nullam habet talem actualitatem seu existentiam. Et hoc modo falsum est ens per se non posse componi ex actualibus entitatibus partialibus, aut requiri ad ens per se, ut componatur ex huiusmodi actu et potentia illi opposita; nam hoc perinde est, ac si diceretur ens per se componi ex ente et nihilo, seu ex ente in actu et ente in potentia obiectiva, quae est repugnantia in ipsis terminis, ut ex inferius dicendis constabit. Aliter ergo intelligi potest per ens in actu ens constans ex aliquo actu formali et potentia receptiva illius. Et hoc modo non contingit aliquid componi ex duobus entibus in actu, ita ut utrumque sit praedicto modo compositum, nisi aut per aggregationem, et tunc satis clarum est consurgere ens per accidens, quamvis ratio illius nondum satis sit explicata; aut aliquo artificioso modo; et tunc Aristoteles videtur tale ens vocare per se unum, unde consequitur esse etiam ens per se et non per accidens. Et in composito physico et heterogeneo multi putant dari partialia composita diversarum rationum et formarum, ex quorum coniunctione unum per se coalescit. Ac deinde restat explicandum, si huiusmodi enti adiungatur aliud non similiter compositum, nec per modum continuationis aut colligationis, sed simplex per modum formae aut actus vere ac physice uniti, cur non resultet ex utroque ens per se unum. Aut si interdum resultat, interdum non, unde sumenda sit ratio. Ubi variae quaestiones insinuantur, quae hinc pendent, scilicet, cur subsistentia adveniente naturae iam integrae, ex utraque unum per se resultet, non autem adveniente quantitate aut alia simili forma. Item, cur forma substantialis unum per se faciat cum materia nuda, non possit autem facere per se unum cum materia iam informata substantiali forma, et similes.

Ratio entis et unius per se

6. In hac igitur re dicendum videtur, rationem entis per se in hoc consistere, quod praecise habeat ea quae ad essentiam, integritatem vel complementum talis entis in suo genere per se et intrinsece requiruntur. Hoc insinuavit Aristoteles, priori loco citato. Et ex terminis ipsis videtur clarum; haec enim communissima et simplicissima vix possunt aliter probari. quam explicatis terminorum rationibus. Cum ergo ens dicatur illud quod entitatem seu essentiam habet, illud erit ens per se proprie et in rigore quod unam essentiam vel entitatem habet. Illa autem essentia seu entitas una propriissime erit, quae in suo genere habet quidquid ad eius intrinsecam rationem seu consummationem spectat; ergo illud ens, quod huiusmodi est, sub ea ratione erit proprie ac per se ens; omne autem illud, quod ab hac unitate defecerit, dicetur ens per accidens.

7. Potest autem hoc amplius explicari, si ens per se dividamus in simplex et compositum, quae divisio etiam de uno per se dari potest, eamque insinuavit Aristoteles, X Metaph., c. 6, dicens unum quoddam esse divisibile, aliud indivisum. Nam, ut notavit D. Thomas, I, q. 6, a. 3, et q. 11, a. 1, unum per se, aliud est indivisum actu et potentia, aliud vero tantum actu; prius est ens simplex, posterius vero compositum. Igitur de simplici nulla est difficultas; omne enim simplex est ens per se ac per se unum, quia et per se indivisum est,

et ut sic non habet admixtionem alicuius extranei, ut possit ens per accidens appellari, et hoc modo quodlibet accidens in abstracto sumptum ea consideratione est ens per se, et anima in ratione substantiae est ens per se, licet incompletum; quatenus vero constat pluribus potentiis, habitibus, vel actibus, iam declinat in ens per accidens.

8. De ente autem composito certum imprimis est posse vere ac proprie esse ens per se ac unum per se, ut omnes philosophi docent de natura substantiali, quatenus materia et forma constat, et de supposito quatenus ex natura et subsistentia suo modo componitur. Cum enim neque materia neque forma per se sint entia completa et integra in suo genere, sed ad illud componendum natura sua institutae sint, merito illud quod ex eis proxime componitur, essentia et natura per se una dicitur et est. Atque eadem ratione, quia illa essentia non habet intrinsecum complementum in suo genere, nisi per se sit intrinsece et substantialiter terminata, ideo illa etiam cum sua subsistentia ens per se unum constituit. Igitur haec unitas per se in hoc consistit, quod resultat ex rebus constituentibus completum ens in aliquo genere, intercedente unione eorum inter se, ad tale ens constituendum accommodata, quae in compositione unius naturae est per modum actus et potentiae substantialis; in compositione vero unius personae, est per modum naturae integrae et termini eius. Atque haec ratio accommodari etiam potest ad entia ut composita ex genere et differentia per se contrahente illud intra proximum praedicamentum; nam etiam genus et differentia comparantur ut potentia et actus per se ordinata ad constituendum unum in suo genere completum et integrum, quamquam haec compositio magis est rationalis quam realis, et ideo minus impedire potest realem ac per se unitatem entis.

9. Est autem praeter hos alius modus compositionis in entibus, qui dicitur ex partibus integrantibus, qui primo cernitur in quantitate, per eam vero intelligitur etiam esse in substantiis materialibus et accidentibus, et haec etiam non tollit unitatem per se, quando est per veram et naturalem continuationem. Sic enim quantitas continua est in suo genere proprie ac per se una; partes autem, quibus constat, non dicuntur esse simpliciter plura in actu, sed in potentia, ut loquitur saepe Aristoteles III Metaph., c. 6, et V Metaph., c. 13, ubi ait numerum proprie non esse, nisi ubi partes non copulantur termino communi. Et idem dicit Averroes, III de Anima, text. 23. Et ratio est, quia quantitas natura sua postulat hanc extensionem et compositionem, quae tota ordinatur ad complementum eius in suo genere, et ideo intra illud habet proprios terminos, quibus partes eius copulari ac terminari possint. Est ergo tota illa compositio et unio per se et natura sua ordinata ad componendum unum ens intra idem genus. Quamvis autem hoc per se primo conveniat quantitati secundum se sumptae, tamen etiam convenit substantiae materiali, quae quantitati subest, ut cernitur imprimis in substantia homogenea; ignis enim, aqua, et similia, unum per se sunt, etiamsi in quavis magnitudine sumantur, dummodo continua sint; alioqui nunquam huiusmodi substantia posset esse una per se, quia nunquam potest non constare ex his partibus, etiamsi in minima quantitate sumatur, quod est contra omnes philosophos et contra communem modum sentiendi et loquendi, et contra rationem supra factam, quia haec entia natura sua postulant huiusmodi genus unionis et compositionis ad suum complementum et integritatem in suo genere; ergo talis compositio non tollit unitatem per se in huiusmodi entibus.

10. Oportet tamen (quamvis id latius infra tractandum sit) hic breviter animadvertere quid habeat substantia a quantitate in hoc genere compositionis, quid vero habeat ipsa substantia ex propria substantiali entitate, quamvis sub quantitate; nam priori modo ex substantia et quantitate simpliciter non fit unum per se, ut nunc loquimur, quia quantitas non est de complemento substantiae intra rationem et latitudinem sui generis, et ideo integritas quantitativa, ut substantiae adiungitur et facit unum cum illa, non constituit ens, neque unum per se. Habet autem ipsa substantia materialis sub quantitate suam substantialem entitatem, in qua etiam habet partes entitativas componentes et integrantes substantialem ipsam entitatem, habentesque inter se suam unionem substantialem, et hoc modo dicimus substantiam sic compositam esse per se unam.

11. Hoc autem difficultatem nonnullam habet in substantiis heterogeneis, quia earum partes non videntur ita intrinsece uniri et continuari, sed solum veluti quibusdam vinculis colligari. Sed nihilominus haec etiam substantia ut sic composita est unum ens per se. Quis enim neget hominem esse unum per se ens? Et a posteriori id declarari potest, nam omnes huiusmodi partes sibi invicem deserviunt, et per se separatae, aut nullo modo, aut non diu possunt conservari; signum ergo est illas omnes in suo genere esse incompleta entia, et per se ordinari ad componendum ens aliquod; ergo illud ut sic compositum est per se ens et unum per se. Unde ad hoc satis est quod partes illae habeant naturaliter aliquam coniunctionem et copulationem, quaecumque illa sit; nam illa sufficit ut omnes possint eadem forma informari, et convenire ad constituendum cum illa unum ens, habens unum esse simpliciter. Adde quod, licet haec membra heterogenea non sint omni ex parte continua inter se immediate, semper tamen habent aliqua ex parte continuationem, saltem in aliquo tertio, ut in nervo, aut alia parte simili, de quo alias.

12. Ex his ergo veluti inductione facta, satis constat quomodo in omnibus substantiis ens per se unum in ratione a nobis explicata consistat. Potest autem fere eadem inductio applicari ad accidentia; nam de quantitate iam dictum est; alia vero, si omnino simplicia sint secundum rem, constat per se habere unitatem et indivisionem; si autem sint composita, ut faciant per se unum imitari debent aliquo modo quantitatem. Duplex enim tantum potest intelligi haec compositio. Una est per modum extensionis, quomodo est una albedo, quae in superficie unius corporis extensa est, et haec compositio facit per se unum ad modum totius integralis. Nam ita se habent partes illius albedinis, ut intra suum genus sint colligatae et unitae modo sibi proportionato et constituent unum ens completum et integrum in sua specie, quam compositionem et unionem habent partes illae sub quantitate seu in quantitate; non tamen habent eam intrinsece et formaliter per quantitatem ipsam, sed per suas entitates partiales inter se unitas proprio vinculo et unione sui generis. Quod hac ratione explicari potest; nam, si in superficie continua eiusdem corporis, verbi gratia, parietis, dimidia pars sit alba, et dimidia nigra, habent quidem albedo et nigredo continuitatem quamdam ex parte subiecti, quia et superficies, qua inhaerent, continua est, et nihil potest in ea signari, quantumvis indivisibile, quod albedine vel nigredine affectum non sit; et nihilominus albedo et nigredo inter se non habent intrinsecam unionem et coniunctionem, quam habent duae partiales albedines inter se; et ideo ex illis non fit per se ac proprie unum, sicut fieret ex partibus albedinis; quod idem suo modo probabile est posse accidere in substantiis, si contingat sub eadem quantitate continua esse formas substantiales diversarum specierum, sub diversis partibus quantitatis, ut notavit D. Thomas, V Metaph., text. 7, lect. 7, litt. D. Alia compositio in accidentibus esse potest per modum intensionis, supposito quod gradus intensionis aliquo modo in re distinguantur; de quo alias. Et haec compositio, quamvis non fiat per se loquendo in quantitate aut per quantitatem, tamen per proportionem ad illam intelligenda et explicanda est. Unde ex tali compositione etiam resultat per se unum, quia omnes illi gradus sunt veluti entia partialia et incompleta intra suum genus, et natura sua ordinantur ad complendum unum intra idem genus, et habent inter se naturalem unionem et proprios terminos quibus copulentur seu terminentur. Igitur etiam in accidentibus ratio entis seu unius per se in praedicta ratione a nobis explicata consistit. Quod si fortasse in accidentibus invenitur alius modus conficiendi unum ex multis entibus praeter dictos, ut in numero quantitativo, aut iuxta aliquorum opinionem in habitu scientiae, qui ex collectione multarum specierum vel habituum consurgit, illa non sunt censenda entia per se, sed per accidens, in propria et vera ratione entis, ut bene docuit Fonsec., lib. V Metaph., c. 7, q. 5, sect. 2, quia illa non habent inter se veram aliquam et realem unionem, per quam unum per se efficiant, quidquid sit an sub aliqua ratione praedicamentali possint censi per se, de quo infra, explicando singula praedicamenta.

Ratio entis et unius per accidens

13. Ex his quae dicta sunt de ente et uno per se, colligere licet quid sit dicendum de ente et uno per accidens, quod ab illo distinguitur; nam imprimis omne id, quod ex rebus distinctis constat absque physica et reali unione earum inter se, est in rigore ens per accidens

et non per se. Probatur, tum ex dictis, quia in tali ente non potest reperiri ratio entis per se a nobis explicata; tum etiam quia illud unum non potest habere unam realem essentiam; non enim potest intelligi una essentia, nisi vel quia simplex sit, vel quia per realem unionem plurium consurgat; in praedicto autem casu neutrum horum reperitur. Deinde omne ens quod ita est unum ut constet ex rebus distinctis, quarum altera in aliquo genere completum ens sit et per adiunctionem alterius perfectione diversi generis efficiatur, tale etiam ens in rigore est unum per accidens, quia non convenit illi ratio entis per se a nobis explicata, nec potest in tali ente una vera essentia reperiri. Item quia, hoc ipso quod unum ens in suo genere est completum et integrum, quod ei adiungitur, accidentaliter advenit, et ideo unum per accidens cum illo componere dicitur; atque hac ratione vere dicitur id quod constat ex rebus diversorum praedicamentorum et ex natura rei diversis, unum per accidens esse. Quin potius, etiam in rebus eiusdem praedicamenti id verum habet, si sint diversi generis vel speciei, et una accidat alteri in sua ratione et specie iam completa, et hoc modo ex potentia et habitu, vel actu, fit unum per accidens, et similiter vas argenteum deauratum est ens per accidens, et sic de caeteris.

14. Secundo ex dictis colligitur in ente uno per accidens esse varietatem, et in ea esse magis vel minus. Quoddam enim est ens omnino per aggregationem, in quo multa entia per se integra et perfecta, sine ulla unione et sine ullo ordine congeruntur, et hoc videtur esse maxime per accidens, quia omni ex parte opponitur enti per se proprie sumpto, et huiusmodi est acervus tritici aut lapidum. Aliud vero est ens per accidens, constans quidem ex integris entibus per se, non habentibus inter se physicam unionem, habentibus autem inter se aliquem ordinem, ut est exercitus, respublica, domus, et alia similia artificialia, in quibus tanta potest esse varietas tantaque differentia secundum magis et minus, quanta potest esse maior vel minor unio inter entia per se, ex quibus constat; et hoc modo videtur magis una arbor, cui ramus alterius speciei est insitus, quam domus, et domus magis quam exercitus; et sic de aliis. Et in hoc ordine collocandi sunt liquores mixti, ex simplicibus imperfecte alteratis compositi, ut vinum lymphatum, oximel, etc. Quo etiam fit ut, licet haec simpliciter et absolute sint entia per accidens, tamen respective, id est, comparatione illius entis quod est unum per meram aggregationem, soleant haec interdum vocari entia per se. Nam, quia media participant aliquid de extremis, comparatione illorum solent diversis nominibus appellari; huiusmodi autem entia conveniunt aliquo modo cum entibus per se, quatenus in aliqua forma vel habitudine uniuntur, et ideo ita aliquando nominantur. Quomodo videtur locutus Aristoteles in citato loco V Metaph. Tamen hac consideratione et comparatione ens compositum ex substantia et accidente sibi inhaerente, multo magis videtur posse vocari ens per se; hoc enim est tertium genus entium per accidens quod magis videtur recedere ab illo primo et infimo ente per aggregationem, magisque accedere ad unum per se, quia, et ea quibus constat, non distinguuntur supposito, sicut in aliis, et habent inter se maiorem physicam unionem, et unum revera est in potentia ad aliud, quamvis accidentali, et alterum natura sua est ordinatum ad aliud, et in unione ad illud habet suam perfectionem connaturalem, in quibus omnibus huiusmodi ens imitatur illud quod est proprie ac per se unum; quamvis simpliciter absolute unum per accidens sit.

De uno simpliciter et secundum quid

15. Tertio ex dictis explicantur facile aliae divisiones unius. Quoddam enim dici potest unum simpliciter, aliud secundum quid. Unum simpliciter proprie et in rigore dicitur, id quod est unum per se; reliqua vero omnia possunt dici unum secundum quid, quod ex ipsis terminis videtur manifestum; ideo enim ens per se unum ita appellatur, quia habet unitatem simpliciter et absolute; reliqua vero quia ab hac unitate recedunt dicuntur per accidens. Patet etiam hoc ex definitione unius; est enim ens indivisum in se; illud ergo quod est indivisum simpliciter, erit unum simpliciter; quod vero est simpliciter divisum in se, et solum habet aliquam indivisionem in ordine ad aliquem finem vel ad aliquam formam, erit tantum unum secundum quid, et ita contingit in his quae solum per accidens sunt unum, ut ex dictis patet. Aliter Greg., In I, dist. 24, q. 1, et ibi alii nominales, dicunt solum ens simplex esse unum simpliciter, quia, ut sit unum simpliciter, necesse est ut nihil sit in ipso quod non sit ipsum;

sed haec definitio gratis est ab ipsis conficta, et iuxta illam solus Deus esset unum simpliciter. Item repugnat Aristoteli, X Metaph., loc. cit., distinguenti unum in indivisibile et indivisum tantum. Pugnat enim cum communi modo concipiendi et loquendi; nam ens quamvis compositum, ens per se et simpliciter dicitur; cur ergo non diceretur etiam simpliciter unum? Item tale ens non est multa simpliciter; ergo erit unum simpliciter, quia haec duo immediate opponuntur et quasi contradictorie. Denique hac ratione docent theologi Christum, ut compositum ex Deo et humanitate, esse unum simpliciter.

16. Hic tamen duo videntur observanda: primum, aliud esse dicere rem aliquam esse unam simpliciter vel secundum quid, aliud vero duas res esse unum, ad eum modum quo anima et corpus dicuntur esse una humanitas, vel plures homines unus. Nos hic priori modo loquimur; nam ille est proprius et absolutus, id est, secundum absolutam considerationem entis et unius secundum quam rationem unum est passio entis, et non secundum comparisonem vel respectum unius rei ad aliam; immo nec secundum comparisonem rationis eiusdem rei ad seipsam, quia, ut supra dicebam, haec relatio rationis identitatis non est de ratione unius, quae absoluta est. Posterior autem loquendi modus, ut sit verus, non tam formalis quam causalis esse debet, ut patet in dictis exemplis; nam materia et forma proprie ac formaliter revera non sunt unum, sed componunt unum; et similiter plures homines non tam sunt populus, quam componunt unum populum, et sic de aliis; atque ita illa unitas quae in multis reperitur, qualiscumque illa sit, supponit prius secundum rationem ens aliquod ex illis constitutum, quod proxime et immediate unum denominetur, et hoc sensu intelligendum est quod dici solet, plura simpliciter esse unum secundum quid, ut iterum attingemus sectione sequenti.

17. Secundo observandum est hic esse sermonem de unitate rei et non de unitate rationis; nam unitas rationis (cum non sit in rebus, sed ab intellectu) proprie non comprehenditur divisione posita; si tamen quis velit hanc unitatem ad dictam divisionem revocare, haec erit unitas maxime secundum quid, et huiusmodi est unitas generis, speciei, etc., quatenus per mentis comparisonem et denominationem efficitur, quae etiam potest esse maior vel minor in suo ordine, prout maiorem vel minorem indivisionem secundum rationem includit, seu prout fundatur in maiori vel minori convenientia in rebus illis inventa. An vero hoc fundamentum quod in rebus antecedit, nomen unitatis mereatur, dicemus postea.

18. Et hinc ulterius explicati manent alii termini quibus aliqui utuntur, ut videre est in Fonseca, dicta q. 5, sect. 6, scilicet, quod unum interdum dicitur de aliquo absolute, interdum comparate, ut quod est unum secum, vel unum cum Petro in ratione hominis vel animalis, etc. Item, quod interdum aliquid dicitur unum in se et secundum propriam rationem, ut Petrus dicitur unus numero; interdum vero dicitur aliquid unum in superiori vel inferiori ratione, ut animal in ratione viventis, vel in homine. Sed haec revera impropria sunt, nam unum proprie, absolute tantum dicitur; illa vero comparata unitas non est unitas secundum rem, sed vel identitas secundum rationem, vel similitudo fundata in aliqua unitate, vel certe est unitas secundum rationem. Et similiter, nullum ens dicitur unum proprie, nisi secundum propriam rationem suam; nam secundum superiorem aut inferiorem rationem non dicitur aliquid unum, nisi fortasse secundario et ratione alterius.

19. Ultimo vero annotare oportet aliquam unitatem posse considerari in rebus, quae conveniat enti ratione suae entitatis, seu in illa praecise considerata; alia vero unitas intelligi potest conveniens uni enti per aliud ens sibi adiunctum; ut, verbi gratia, in materia (ut supra dicebamus), intelligamus unitatem entitativam, convenientem illi in sua entitate et ex vi eius, etiamsi praecise consideretur et mente separetur a quantitate et quolibet alio accidente; alia vero unitas intelligitur in materia ratione quantitatis, a qua dicitur una quantitative seu numeraliter; et idem considerari potest in albedine et in aliis entibus corporeis; nam in immaterialibus tantum prior modus unitatis reperitur. Unitas ergo immediate conveniens entitati per seipsam dici potest unitas per se, non in sensu quo supra locuti sumus de ente et uno per se, sed ut per se distinguitur contra per aliud, qui modus unitatis in omni ente, eo modo quo ens est, reperitur, ita ut etiam ens per accidens, eo modo quo unum est per se, et non per aliud, habeat eam unitatem, et ideo haec unitas est quae per se convenit enti ut ens

est; et ad tollendam aequivocationem posset dici unitas intrinseca seu entitativa; alia enim unitas, quae per aliud convenit, accidentaria est et quasi extrinseca, seu denominativa, de qua plura in sectione quinta.

SECTIO IV

UTRUM UNITAS SIT ADAEQUATA PASSIO ENTIS, ET DE DIVISIONE ENTIS IN UNUM ET MULTA

1. Hactenus solum declaravimus rationem unius et varios modos eius; quia vero tota haec disputatio eo tendit, ut ostendamus hanc passionem enti convenire, duo agenda supersunt. Primo, ut declarem quomodo haec proprietas convertatur cum ente et sit adaequata passio eius. Secundo, ut declarem cuinam unitati hoc conveniat, quod praestabimus sectione sequenti.

2. Circa primum, ratio dubitandi est, quia ens dividitur per unum et multa, ut constat ex Aristotele, X Metaph., c. 1, et ex D. Thom., I, q. 11; immo multi contendunt hanc esse primam divisionem entis, ut late Soncin., X Metaph., q. 1; sed membrum dividens non potest converti cum diviso; ergo neque unum cum ente; ergo non est passio eius. Et confirmatur; nam unum et multa opponuntur, teste Aristotele supra; ergo non possunt eidem convenire; ergo ens quod est multa, non est unum; ergo unum non est adaequata passio entis.

3. In hoc dubio breviter dicendum est, unitatem seu *unum* esse adaequatam passionem entis. Ita sumitur ex Aristotele, IV Metaph., c. 2, text. 3, dicente ens et unum se invicem sequi. Idem docuit Plato in Parmenide, dicens: *Neque ens uni, neque unum enti deest, sed duo haec potius per omnia coaequantur*. Idem D. Thomas, I, q. 11, a. 1 et 2, et omnes philosophi. Et ratione patet primo, quia inter passiones entis primo loco ponitur unum, ut supra vidimus; ergo oportet ut convertatur cum ente, quia de ratione passionis proprie dictae est ut sit adaequata subiecto suo, et ideo unum inter transcendentia ponitur, sicut ipsum ens. Secundo ex re ipsa declaratur, quia unitas vera et realis supponit vel includit entitatem, ut supra visum est; nam quod nihil est, neque unum dici potest, nisi aequivoce et per denominationem extrinsecam; sed ad omnem entitatem, ut entitas est, consequitur seu necessario coniungitur indivisio in se; nam si sit actu divisa, quatenus talis est, non est entitas, sed entitates; ergo ratio unius adaequate currit cum ente. Tertio, quia omne ens est simplex aut compositum; simplex non solum indivisum est, sed indivisibile, quatenus simplex est; compositum vero, ut tale est, etiam est indivisum; nam si actu divisum sit, non erit compositum. Ergo omne ens, tam simplex quam compositum, unum est; quod autem nec simplex nec compositum est, ens non est; sed vel nihil erit, vel plura entia.

Explicatur divisio entis in unum et multa

4. Ad rationem ergo dubitandi positam respondet Div. Thomas, I, q. 11, a. 1, ad 2, id, quod est uno modo indivisum, alio modo posse esse divisum, et quod sub una ratione est multa, sub alia esse posse unum: *Et hac ratione (inquit) ens dividitur per unum et multa, tamquam per unum simpliciter et multa secundum quid; nam et ipsa multitudo non contineretur sub ente, nisi contineretur aliquo modo sub uno*. Affertque Dionysium, ult. c. de Divinis nominibus, dicentem, *non esse multitudinem quae non participet aliquo modo unitatem; nam, quae sunt multa partibus, sunt unum toto; et quae sunt multa accidentibus, sunt unum subiecto*, etc. Ex qua responsione intelligitur primo, formaliter et proprie loquendo, ens non dividi in multa ut multa sunt actu et formaliter, quia huiusmodi multa quatenus talia sunt, revera non sunt ens, sed entia.

5. Duplici ergo modo potest multitudo poni in divisione entis: primo si non intelligatur de multitudine actuali, id est, actu divisa, quae sola proprie est multitudo, ut constat ex V Metaph., c. 13, text. 18, sed de multitudine in potentia tantum, quomodo in continuo dicitur esse multitudo partium integrantium aut punctorum, et in natura humana multitudo partium essentialium. Et hoc modo videtur intellexisse Div. Thom. divisionem, cum dicit ens dividi per unum et multa tamquam per unum simpliciter et multa secundum

quid; nam illud est unum simpliciter, in quo non sunt multa actu divisa, et e converso, illa dicuntur multa secundum quid, quae in re non sunt actu divisa seu disiuncta, sed potentia tantum. Unde in hoc sensu membra haec, per se loquendo, non est necesse re distingui, sed ratione tantum; idem namque ens, quod est unum simpliciter, est multa secundum quid seu in potentia, ut in exemplis positus constat; nisi velimus ea membra cum praecisione seu exclusionem intelligere, hoc modo, aliquod ens ita esse unum ut nullo modo sit multa, neque actu, neque potentia; aliud vero ita esse unum ut sit etiam multa secundum quid seu potentia aut accidentaliter, quo sensu coincidet illa divisio cum divisione entis seu unius in simplex et compositum. Et iuxta hanc interpretandi rationem facile constat divisionem hanc nihil obstare adaequationi entis et unius; nam illa multitudo non excludit unitatem simpliciter. Denique in hoc sensu potest intelligi in ea divisione dividi ens, non ut commune est ad ens per se et per accidens, sed ipsum ens per se, quia inter entia per se dantur aliqua quae licet sint unum actu, possunt tamen esse multa potestate.

6. Alio vero modo potest illa divisio exponi de multitudine simpliciter ac proprie, quomodo videtur intellexisse Caietanus, cum ait illa verba D. Thomae, dict. solut. ad 2, *ens dividi per unum et multa, tamquam per unum simpliciter et multa secundum quid*, ita esse intelligenda ut *simpliciter* et *secundum quid* non cadant super *unum* et *multa*, sed super verbum *dividitur*, id est, ita *dividitur* ens per unum et multa, ut unum simpliciter sit ens, multa vero secundum quid. Atque hoc modo e contrario dicendum est multitudinem poni in divisione entis, quatenus contingit ea quae sunt multa simpliciter esse unum secundum quid. Unde aliud membrum intelligitur de uno simpliciter et absolute; atque hoc sensu membra illa non ratione tantum, sed re ipsa semper distinguuntur, quia includunt oppositionem contradictoriam seu privativam ex parte divisionis; nam multa simpliciter sunt quae in se sunt actu divisa; unum vero, quod non est in se actu divisum. Et iuxta hunc etiam sensum coincidit haec divisio cum illa qua dividitur ens in unum simpliciter et unum secundum quid; nam multa simpliciter non dividunt ens, nisi quatenus sunt unum secundum quid. Quo etiam fit ut divisum in hac divisione sic explicata non sit ens per se, sed quod dividitur in ens per se, et per accidens, nam omne ens per se est unum simpliciter; multa autem non dicuntur unum secundum quid, nisi quatenus ens aliquod per accidens constituunt, et ita non possunt in divisione entis poni, nisi saltem sub ratione entis per accidens; ergo divisum in ea divisione non potest esse ens per se; nam repugnaret uni membro ut converteretur cum alio; debet ergo esse ens abstrahens a per se et per accidens. Atque ita tandem intelligitur, quomodo praedicta divisio non repugnet adaequationi unius et entis; nam ad eam. spectat ut ita unumquodque sit unum sicut est ens, ita ut, si fuerit ens per se, sit etiam unum per se; si vero ens sit per accidens, sit etiam unum per accidens, et sicut ens abstracte potest significari, ita et unum, et ideo, sicut ens in hoc sensu dividitur in unum et multa, ita et ipsum unum posset eodem modo dividi; nam, ut dixi, perinde est ac si dividatur in unum simpliciter et unum secundum quid.

SECTIO V

AN DIVISIO ENTIS IN UNUM ET MULTA SIT ANALOGA

1. Ex his quae dicta sunt, facile possunt definiri nonnulla dubia quae de hac divisione tractari solent ab auctoribus. Primum est an haec divisio sit analogica vel univoca.

2. Respondetur, si intelligatur in posteriori sensu, esse analogam et fere aequivocam, quia divisio entis in ens per se et ens per accidens, cui praedicta divisio aequivalet in illo sensu, ut dictum est, analogica est, analogia quadam proportionalitatis, ita ut enti sic sumpto non respondeat unus communis conceptus, quia ens per accidens, ut sic, revera non est ens, sed entia, solumque appellatur ens propter quamdam proportionem, vel imitationem entis per se. Probatur haec sententia imprimis ex Aristotele, lib. IV Metaph., c. 2, in fine, ubi aperte docet hic intervenire analogiam. Deinde ratione, quia quae sunt multa simpliciter non sunt unum simpliciter; nam haec duo prorsus opponuntur; ergo neque sunt ens simpliciter; nam ens et unum, si eadem proportione sumantur, convertuntur; ergo ens non dividitur univoce in unum et multa, sed analogice. Et hoc significavit D. Thomas, I, q. 11, a. 1, ad 2, iuxta

expositionem Caietani supra adductam et declaratam. Deinde, quod haec analogia tanta sit, ut diximus, declaratur in hunc modum: quia esse indivisum est de ratione unius; sed haec divisio non reperitur in huiusmodi uno per accidens, nisi valde analogice, et fere aequivoce, quia in eo reperiuntur multa actu divisa, et divisio solum est secundum quamdam apprehensionem vel habitudinem; ergo ratio unius non convenit tali multitudini, nisi per quamdam proportionalitatem seu imitationem; ergo ratio entis eodem modo illi convenit, quia, ut dictum est, ens et unum sibi invicem cum proportione respondent. Item, quia ens dicitur ab essentia vel ab existentia; in illa autem multitudine non est essentia neque existentia, sed potius essentiae et existentiae.

3. Dices hoc ad summum procedere de his quae ita sunt multa simpliciter ut nullo modo sint unum nisi per aggregationem, ut in acervo lapidum, etc., quia ibi revera non est unitas, sed propinquitas quaedam, quae non nisi per quamdam proportionalitatem potest vocari unitas, ut recte declaratum est. Tamen in aliis entibus per accidens, quae habent aliquam unionem vel coordinationem partium, ratione cuius possunt aliquo modo dici unum per se, ut supra diximus, non videtur procedere ratio facta, nec intercedere tanta analogia; nam haec videntur comprehendi sub uno conceptu unius transcendentaliter sumpti; nam habent unitatem aliquam realem et indivisionem quae in ipsis rebus fundatur.

4. Respondetur hoc quidem esse probabile, praesertim quando intercedit physica et realis unio, ut est inter substantiam et accidens, ipsi intrinsece inhaerens; nam in tali composito, sicut est vera et physica unio, ita est aliqualis unitas realis, quae licet non sit tanta quanta est in substantiali composito, habet tamen cum illa realem convenientiam, qualis est etiam inter illas uniones; illa ergo sufficiet, saltem ad unitatem conceptus, esto illa sit cum aliqua analogia, quod pendet ex infra dicendis de analogia entis. De aliis vero entibus artificialibus res est magis dubia, quia non intercedit ibi unio realis et physica, et consequenter nec divisio realis; ergo nec convenientia realis in unitate, quae sufficiat ad unitatem conceptus in ratione entis vel unius. Nihilominus tamen oppositum potest facile defendi, quia illamet compositio cum aliqua coniunctione vel coordinatione, est aliqualis unio, quae sufficit ut haec entia concipiantur ut aliquo modo per se una, propter quod supra diximus probabile esse sub ea ratione directe contineri sub obiecto metaphysicae, et de illis ut sic posse esse scientiam: hoc ergo etiam satis erit ut sub uno conceptu transcendentali unius concipi possint.

5. Atque hinc a fortiori sequitur, si divisio illa intelligatur in priori sensu supra explicato, ita ut divisum sit ens per se rigore dictum in unum quod nullo modo est multa, et unum quod est multa in potentia, sic multo magis dividi unum secundum communem quemdam conceptum unius per se seu simpliciter, quia esse multa illo modo, scilicet, in potentia, non excludit unitatem simpliciter, ut dictum est; non tamen videtur excludenda omnis analogia ab illo conceptu, quia Deus, qui in illo continetur, sicut non est univoce ens, ita nec videtur univoce unus cum caeteris creaturis.

6. Posset autem probabiliter dici, quamvis unum, quoad positivum quod includit vel connotat, non dicatur univoce de Deo et creaturis, tamen quantum ad negationem inclusam non repugnare quod dicatur univoce, quia alia praedicata negativa possunt univoce dici de Deo et creaturis. Ut, verbi gratia, esse immateriale, ut praecise dicit negationem et carentiam materiae primae, aequae convenit angelis et Deo, quamvis positivum fundamentum illius carentiae non sit in eis univocum; sic ergo videtur dici posse de negatione divisionis quam dicit unum. Dices hoc ad summum procedere de rebus indivisibilibus ut sic, verbi gratia, de angelo. Sed contra primo, quia si semel conceditur unum transcendens dici univoce de angelo et Deo, inde sumitur argumentum dici etiam univoce de homine, verbi gratia, quia licet homo non sit tam perfecte unus sicut angelus, tamen est univoce unus; ergo si angelus est unus univoce cum Deo, etiam homo erit univoce unus cum utroque. Secundo ratione a priori id patet, quia unum praecise dicit negationem actualis divisionis; sed haec negatio integre et perfecte reperitur in ente propriissime et per se uno, etiamsi compositum sit. Quod autem in substantia indivisibili aliquid amplius praeter illam negationem reperitur, pertinet

quidem ad maiorem quamdam perfectionem entitatis vel unitatis, non tamen sufficit ad analogiam in ratione unius. Unde, cum alias respectu huius negationis non sit propria dependentia vel causalitas nisi ratione fundamenti, nulla videtur esse in ea sufficiens ratio analogiae. Tertio idem confirmatur, quia alias materia prima, verbi gratia, esset perfectius unum quam substantia composita; et idem argumentum fieri potest de anima, immo et de quolibet accidente simplici respectu substantiae compositae, et de puncto respectu quantitatis, nam respectu omnium sequitur unum esse analogum et per prius dici de simplici, quamvis imperfectissimo ente.

7. Sed, licet haec probabiliter dicta sint, nihilominus simpliciter dicendum est unum transcendens analogice dici de Deo et creaturis et de his omnibus de quibus ens analogice dicitur, quia (quidquid sit de negatione) unum non dicit de formali solam negationem, ut supra visum est, sed entitatem seu essentiam indivisam, et ideo ubi essentia univoce non est, nec realis unitas potest esse univoca. Item, quia, ut Aristoteles dixit., IV Metaph., text. 2, quod ad rem attinet, idem est dicere unum et ens unum; ergo quod non est simpliciter ens, non potest esse simpliciter unum; ergo, quod fuerit analogice ens, erit etiam analogice unum. Hoc autem maxime habet verum in Deo, in quo non solum essentia ut sic est alterius ordinis, sed etiam ut fundat negationem unius, habet perfectionem quamdam alterius rationis et ordinis. In illis autem entibus, in quibus licet essentia sit imperfectior, tamen, ut fundat negationem divisionis, habet quemdam excessum simplicitatis seu indivisibilitatis, aliquo modo dici potest esse perfectior ratio unius quoad negationem, non vero simpliciter, propter rationem dictam. Et hinc rursus confirmatur quod supra dictum est, unum non dicere de formali solam negationem, sed entitatem sub negatione.

SECTIO VI

QUOMODO UNUM ET MULTA OPPONANTUR

1. In hac re Aristoteles, lib. IV Metaph., c. 2, unum et multa significat privative opponi. At vero, lib. X, c. 1, sentit neque opponi relative, quia unum non dicitur ad aliud, nec contradictorie, quia neutrum est mera negatio, neutrum enim vere dici potest, tam de his quae non sunt, quam de his quae sunt; nec mere privative, quia neutrum consistit in sola privatione, sed aliquid dicit positivum, nec denique mere contrarie, quia includunt formaliter aliquam negationem; unde concludit opponi quodammodo contrarie et quodammodo privative. D. Thomas autem, I, q. 11, a. 2, sentit hanc oppositionem magis accedere ad privativam, quia unum (inquit) opponitur multis, sicut indivisum diviso.

2. Ut hoc tamen amplius explicetur, considerandum est multa dupliciter posse comparari ad unum: primo, ut multa sunt; secundo, ut sunt aliquo modo unum; quomodo diximus multitudinem esse membrum dividens ens in ea partitione qua dividitur in unum et multa. Quapropter, formaliter loquendo de multitudine, ut est membrum illius divisionis, differt ab uno simpliciter dicto tamquam imperfectum a perfecto, et ita sunt tamquam duae rationes disparatae et distinctae. Sicut, si consideremus numerum sub ratione unius quantitatis discretas, vel ponamus illum habere unam rationem formalem ut sic, distinguetur ab unitate tamquam quaedam ratio formalis distincta a ratione formali unius, sicut solent distingui duae naturae vel species disparatae, vel sicut distinguitur linea a puncto. At vero considerando multitudinem ut multitudo est et mera aggregatio plurium, sic considerare possumus, vel illud tantum quod positivum est in unitate et multitudine, et ita se habent ad modum totius et partis, quia multitudo ex unitatibus hoc modo resultat; vel considerare possumus negationem inclusam, et sic utrumque includit negationem aliquam; multitudo enim, multa positiva entia dicendo, includit hanc negationem, quod unum non sit aliud, quae dici potest negatio identitatis; unum vero dicit negationem divisionis. Et ita videntur mutuo opponi privative secundum diversas rationes; nam unum includit negationem divisionis, quae est de ratione multitudinis; multitudo vero includit negationem identitatis seu realis coniunctionis, quae est de ratione unitatis. Tamen, quia multitudo includit unitatem et requirit indivisionem in singulis unitatibus, quibus ipsa multitudo constat, unum vero e contrario non includit multitudinem, nec divisionem, quae est de ratione multitudinis, sed

potius removet illam, ideo simpliciter dicitur unum opponi multitudini per modum privationis, potius quam e converso.

3. Unde, licet D. Thomas supra, ad 2, dicat unitates componere multitudinem, secundum id quod habent de entitate, non secundum id quod habent de indivisione, quod aliis locis repetit, ut q. 9 de Potent., a. 7, ad 10 et 14, hoc tamen intelligendum videtur cum proportione, scilicet, de multitudine quatenus positivum quid est. At si considerentur omnia quae includit multitudo, aliter dicendum videtur; nam, ut idem D. Thomas ait, I, q. 11, a. 2, ad 4, et dicta q. de Potent., a. 7, ad 15, *in intellectu multitudinis includitur ens divisum ab alio*, et quod utrumque ipsorum in se sit unum: *quantumcumque enim (ait) aliqua intelligantur divisa, non intelligetur multitudo, nisi quodlibet divisorum intelligatur esse unum*, et consequenter indivisum; sequitur ergo unum componere multitudinem quoad omnia quae sunt de ratione eius non solum ratione positivi, sed etiam ratione negationis, quam dicit unum, quia non solum est de ratione multitudinis quod una res non sit alia, sed etiam quod singulae in se indivisae sint, quia alioqui non componerent certam et determinatam multitudinem. Neque satis intelligo quid sibi velit Caietanus circa praedictam solutionem ad 2 Div. Thom., dicens multitudinem formaliter ex unitatibus formaliter consurgere, et consequenter ex negationibus, et nihilominus indivisionem unitatis non concurrere ad componendam multitudinem, in quantum exercet privationem divisionis, sed in quantum habet entis rationem. Quid est enim privationem habere entis rationem? Si enim hoc dicatur solum ratione entitatis, in qua fundatur, repugnat priori dicto eius et rationi a nobis factae; si autem negatio dicatur habere rationem entis, quatenus potest per modum entis concipi, sic est impertinens divisio, quia hoc solum habet per denominationem extrinsecam, et sic negatio potius est ens rationis tantum quam habeat rationem entis realis, de quo Caietanus loquitur.

4. Denique comparari possunt unum et multa in ratione mensurae et mensurati, et hoc modo habere possunt oppositionem relativam, sive illa sit relatio realis sive rationis, quod magis videtur, quia haec ratio mensurae solum videtur consistere in quadam extrinseca denominatione, magisque fundari in nostra apprehensione et usu ac modo cognoscendi quam in aliqua relatione vel habitudine quae in re sit. Unde D. Thomas dict. a. 2, hanc oppositionem mensurae et mensurati tribuit unitati quantitativae respectu numeri, qui est in quantitate, non vero unitati et multitudini transcendentali, quod non video cur dici potuerit, nisi in ordine ad usum humanum seu secundum quamdam denominationem inde resultantem; nam, si res ipsae secundum se considerentur, eandem proportionem servat unum transcendens ad suam multitudinem, quam unum numerale seu quantitatis ad suum numerum, quia est principium eius et illam componit, unde et per illud etiam mensurari potest.

SECTIO VII

AN UNUM SIT PRIUS QUAM MULTA, ET INDIVISIO QUAM DIVISIO

1. Thomistae in hac re diverso modo loquuntur de unitate et multitudine, divisione et indivisione. Aiunt enim unitatem natura sua esse priorem multitudine, quod est certum et per se manifestum, tum quia, per se loquendo, unum est independens a multitudine in omni genere; non enim unum pendet a multis, sed multa ab uno, neque unum definitur per multa, multitudo autem definitur per unitatem; tum etiam quia unum est principium et componit multitudinem; unde etiam quoad subsistendi consequentiam non convertuntur; nam, si est multitudo, necesse est ut sit unitas, non vero e converso.

2. De divisione autem et indivisione aliqui dicunt divisionem esse natura sua priorem indivisione et unitate. Ita docet Soncin., lib. IV Metaph., q. 23, ad 6, et X Metaph., q. 4; et Iavel., ibi, q. 6; Caietan. autem, I, q. 11, a. 2, circa ad 4, utitur distinctione vix intelligibili; ait enim quod divisio est prior unitate simpliciter secundum se, in esse tamen intelligibili, et quod est posterior unitate simpliciter, id est, secundum esse simpliciter, quod est esse in rerum natura. Priorem partem probat, quia affirmatio est prior negatione; sed esse unum est esse hoc, et non esse non hoc; ergo divisio inter illa extrema contradictoria praecedit

naturaliter unitatem; secundum autem probat, quia negatio unius entis ab alio, quae est negatio realis, est posterior unitate; ex quibus rationibus intelligitur sensus prioris distinctionis a Caietano propositae; nam per negationem in esse intelligibili videtur intelligere divisionem entis a non ente, et uniuscuiusque entis a tali non ente, quam alii vocant negationem rationis tantum; per negationem autem secundum esse rei intelligit divisionem unius entis ab alio, quae vocari solet negatio realis. Sed, ut ex supra dictis constat, divisio, quam negat unitas per se primo, neutra ex his est, sed est negatio divisionis realis ipsius entis in se ipso, et de hac divisione inquiritur an sit prior vel posterior indivisione.

3. Et mihi quidem videtur huiusmodi divisionem nullo modo esse priorem secundum rem quam unum vel indivisionem in illo inclusam; nam, si haec duo generatim et in tota sua latitudine comparemus, prius est ens aliquod esse in se indivisum, quam quod sit aliqua divisio unius entis ab alio vel alicuius entis in seipso; si vero illas comparemus in singulis entibus, unumquodque ex natura sua prius habet in se indivisionem quam divisionem. Quae ergo divisio, aut in quo subiecto dicitur aut est secundum se prior indivisione seu unitate? Deinde, nulla est ratio quae contrarium suadeat, quia, quamvis indivisio opponatur divisioni per modum privationis, non propterea necesse est divisionem esse priorem: primo quidem, quia, licet in his quae proprie et in rigore privative opponuntur, habitus natura sua sit prior negatione, quia talis privatio solum est in subiecto apto nato, quod natura sua prius respicit habitum quam privationem, in privatione autem late sumpta et impropria, qualis est indivisio unius, ut explicatum est, non est necesse ut habitus sit prior negatione; ut, licet immateriale privative sumptum negationem dicat, simpliciter prius est esse immateriale in rebus quam esse materiale, quia non dicit privationem proprie dictam et in subiecto apto nato, quod ex se prius postulet esse materiale quam immateriale; et in homine, verbi gratia, prius est generationis ordine ut dentibus careat quam quod illos habeat, quae carentia, licet pro tempore infantiae non habeat propriissimam privationis rationem, magis tamen ad illam accedit quam negatio divisionis quam dicit indivisio unius; ergo multo minus necesse est ut in praesenti divisio sit prior natura sua indivisione. Et ideo D. Thomas, I, q. 11, a. 2, ad 4, recte docuit divisionem esse priorem unitate, non simpliciter, sed secundum rationem nostrae apprehensionis.

4. Comparando ergo haec duo secundum se et ex natura sua, sicut unitas multitudine, ita indivisio est prior divisione; quoad nos vero dicitur prior divisio indivisione, quia, cum indivisio cognoscatur ut negatio, necesse est ut prius apprehendatur id cuius est negatio, quia semper quoad nos affirmatio antecedit negationem; hoc autem intelligendum erit de indivisione sumpta formaliter pro negatione vel pro fundamento negationis, iuxta varios modos explicandi indivisionem unius, quod supra tractavimus. Et eodem modo loquitur Aristoteles, lib. X, text. 6, de uno seu indivisione eius respectu multitudinis; ait enim multitudinem esse ratione priorem *propter sensum*, in quo ultimo verbo satis declarat se loqui de prioritare quoad nos; et ita exposuit ibi D. Thomas, lect. 4. Et declarat id intelligendum esse de multitudine ratione divisionis tantum; nam, si sumatur multitudo secundum totum id quod est de ratione eius, sic etiam quoad nos multitudo est posterior, *quia nihil aliud est (inquit) quam aggregatio imitatum. Unde, licet ea quae sunt divisa, multa sint, non habent tamen rationem multorum, nisi postquam huic et illi attribuitur quod sit unum.*

SECTIO VIII

AN DIVISIO ENTIS IN UNUM ET MULTA SIT PRIMA OMNIUM

1. Scotus, In I, dist. 8, q. 3, et in Quodl., q. 5, a. 1, negat hanc esse primam divisionem entis, sed aliam qua dividitur ens in finitum et in infinitum, quia haec duo membra contrahunt formaliter ens in quantum ens; alia vero contrahunt ens in quantum unum; ergo prior est illa divisio quam haec. Consequentia patet, quia, sicut prior est ratio entis quam ratio unius, ita etiam prior est divisio quae convenit enti ut ens, quam quae convenit enti ut unum est; illa enim divisio quasi per se primo convenit enti, haec vero per se secundo; sicut si in homine esse possent varii modi rationalitatis et risibilitatis, prior esset

divisio hominis per modos rationalitatis, quam per modos risibilitatis. Antecedens vero quoad primam partem declaratur, quia essentia est, quae constituit ens in quantum ens; ergo prima diversitas essentialium ut sic, est etiam prima divisio entis in quantum ens est; sed una essentia, ut essentia, differt ab alia, quatenus illa est tantae perfectionis essentialis, alia vero maioris vel minoris, et haec est prima ratio, qua posita et praecisus omnibus aliis, manet diversitas essentialium, et illa ablata non manet; hoc autem genus diversitatis primo ac per se reperitur inter essentialiam infinite perfectam et omnes alias finitas; ergo prima divisio entis est illa in finitum et infinitum. Altera vero pars antecedentis patet ex supra dictis, quia illa duo membra, scilicet, unum et multa, ut possint dividere ens, oportet ut aequivaleant divisioni entis in unum simpliciter et unum tantum secundum quid, vel in unum per se et unum per accidens; sed haec divisio formaliter sumpta est divisio entis ut unum est; ergo. Quod si quis contendat, etiam ens ut ens posse dividi per hos duos modos unitatis, idem poterit redire argumentum; sic enim ista divisio erit quasi denominativa (ut sic dicam), nam erit divisio per proprietatem entis, cum tamen prior sit essentialis seu per modos per se primo et essentialiter contrahentes ens.

2. At vero thomistae contendunt primam divisionem entis esse in unum et multa seu in ens per se et per accidens. Ita tenet Soncin., X Metaph., q. 1, qui hoc tribuit D. Thomae, I, q. 11, a. 2 ad 4, et In I, dist. 24, q. 1, a. 3, quoniam dicit quod primo cadit in intellectu esse ens, secundo divisionem, tertio unum, quarto multitudinem. Fundamentum est, quia unum est prima passio adaequata entis ut ens est, conveniens illi etiam ut abstrahit a finito vel infinito; ergo prius convenit enti quam finitum vel infinitum. Sed imprimis ex loco illo D. Thomae nihil potest colligi, quia ibi non tractat de comparatione divisionis entis in unum et multa ad alias divisiones entis, sed de modo et ordine quo a nobis concipiuntur unum et multa. Ratio etiam illa nullius est momenti, quia, ut recte fiat comparatio, non est facienda inter unum, ut est adaequata passio entis, et modos contrahentes ens; sic enim non negaret Scotus unum prius convenire enti quam finitum et infinitum, vel alios similes modos, sicut proprietas adaequata generi, et convertibilis cum illo, prius ratione intelligitur ei convenire, quam differentiae inferiores contrahentes, quia talis proprietas illi secundum se et praecise convenit, differentia vero contrahens convenit ratione inferioris. Immo, etiam si modi contrahentes ens inter se oppositi disiunctim sumantur et tribuantur enti per modum unius proprietatis complexae, scilicet, finitum vel infinitum, etc., adhuc unum, ut est proprietas adaequata et incomplexa, censenda erit ratione prior, vel hoc ipso quod simplicior est, et secundum se magis adaequata et minus pendens ex alterius conceptione. Eo vel maxime quod, ut supra dixi, haec praedicata complexa seu disiuncta revera non sunt proprietates entis in quantum ens, quia essentialiter dividunt ipsum ens. Ut ergo proprie fiat comparatio, loqui oportet de uno secundum determinatos modos unius, et hoc modo non procedit ratio facta, ut per se constat.

3. Aliter ergo Iavell., tract. I de Transcendent., c. 1, varias proponens divisiones entis, primam dicit esse in ens reale et rationis; secundam, entis realis in unum per se et per accidens; tertiam, in absolutum et respectivum; quartam (quae est tertia entis realis) in unum et multa; quintam, in quinque transcendentia; ultimam, in finitum et infinitum, quem ordinem divisionum nullis rationibus confirmat. Id vero quod ad praesentem dissensionem spectat, scilicet, quod duas illas divisiones comparando, scilicet, in unum et multa, et finitum et infinitum, illa sit prior, hac apparenti ratione probat, quia ens non dividitur in finitum et infinitum, nisi in quantum bonum; sed alia divisio, ut dictum est, datur de ente in quantum est unum. Ergo haec est prior illa, sicut passio unius prior est passione boni. Maior patet, quia finitum et infinitum dividunt ens secundum varios gradus perfectionis; ergo dividunt illud ut perfectum; ergo ut bonum; nam perfectum et bonum idem sunt. Unde etiam Scotus, quoniam existimat esse posse aliquod ens reale quod perfectionem non dicat formaliter, aliam divisionem praemittit, dicens ens primo dividi in quantum et non quantum, quantitate, scilicet, perfectionis, et postea ens quantum dividit in finitum et in infinitum; ergo ex eius sententia dividitur hic ens ut quantum seu perfectum. In quo etiam significare videtur Scotus priorem esse divisionem illam in absolutum et relativum, quia solum ens relativum vocatur

ab ipso non quantum, quia relatio ut sic non dicit perfectionem. Unde consequenter fit solum ens absolutum dividi in finitum et in infinitum, quod etiam Iavell. docet.

4. In hac quaestione supponere oportet, sermonem esse de ente reali, nam ens rationis, ut in superioribus dictum est, non habet communem conceptum nec realem convenientiam cum ente reali, et ideo divisio entis in ens reale et rationis non recte inter divisiones entis numeratur, quia illa magis est divisio nominis quam rei; hic vero non agimus de variis significationibus eiusdem vocis, sed de diversis modis quibus conceptus rei significatae per vocem reipsa determinari seu contrahi potest. Denique hic solum agimus de divisione entis, quod supra diximus esse proprium metaphysicae obiectum; hoc autem non est ens, ut abstrahit ab ente reali et rationis, sed ens reale tantum.

5. Rursus eadem ratione asserendum est huiusmodi divisiones non esse intelligendas respectu entis, ut dividitur in ens per se et per accidens, sumendo ens per accidens stricte pro ente omnino per aggregationem; nam, ut supra etiam ostensum est, huiusmodi divisio non est alicuius communis conceptus, sed vocis tantum secundum analogiam imperfectam alicuius proportionalitatis. Propter quod diximus, non esse huiusmodi ens in illa latitudine acceptum, adaequatum obiectum huius doctrinae, sed solum ens reale per se, eo modo quo possit habere aliquam unitatem rationis seu conceptus in rebus fundatam, ratione cuius sit capax et proprietatum et divisionum realium. Atque hinc fit, si divisio illa entis in unum et multa sumatur in eo sensu, in quo coincidit cum praedicta divisione entis in per se et per accidens, sic quidem posse dici priorem divisione entis in finitum et in infinitum, eo modo quo divisio seu aequivocatio vocis in omni doctrina explicanda prius est quam re ipsa dividatur, quo sensu etiam illa divisio in ens rationis et rei potest dici prima. Proprie tamen loquendo de divisionibus realibus contrahentibus seu dividantibus obiectum adaequatum huius scientiae, illa non potest in hoc ordine computari, magis quam divisio entis in reale et rationis, quia in ea etiam vox tantum communis est, non autem conceptus, ut ostensum est.

6. Superest ergo ut comparemus divisiones has quatenus in eis dividi potest ens reale ac per se, communissime sumptum. Possunt autem comparari hae divisiones, vel in universalitate, sic enim una divisio potest dici prior alia, quia est universalior, et altera aliquo modo sub illa continetur; vel in maiori diversitate et distantia inter membra dividantia, sic enim illa divisio potest dici prior, in qua membra dividantia primario magisque inter se distant; vel denique comparari possunt in habitudine membrorum dividantium ad ipsum divisum, sic enim illa divisio dicenda videtur prior, in qua membra dividantia magis per se ac formaliter contrahunt divisum secundum propriam rationem formalem eius, ut argumentando pro utraque sententia citata declaratum est, nec apparet qua alia ratione possit una divisio dici alia prior.

7. Ex his ergo tria videntur posse probabiliter dici in hac dissensione: primum est, quoad universalitatem, neutram harum divisionum esse priorem altera; utraque enim est adaequata enti et ambit totam latitudinem eius, neque ullo modo una sub altera continetur aut est subdivisio illius; hoc per se notum est, quia utriusque divisum est unum et idem, ut supponimus, et in utraque membra dividantia includunt contradictionem immediatam, qua exhauriunt divisum. Et hoc quidem manifestum est in divisione entis in unum et multa. De divisione autem in ens finitum et infinitum, iuxta opinionem Scoti, non est res ita clara; nam ipse cum multis aliis inveniunt medium inter illa duo membra quorundam entium realium quae nullam dicunt perfectionem, et ideo ipse Scotus, ut supra dicebam, aliam divisionem praemittendam putavit entis in quantum et non quantum, ut solum ens quantum possit adaequate dividi in finitum et in infinitum; unde consequenter fit hanc divisionem sic explicatam esse minus universalem quam sit alia in unum et multa; nam illud ens quod dicitur non quantum, sicut est ens, ita et unum existit. Ego tamen suppono contrariam doctrinam esse veriorem, nullumque ens reale esse quod ex proprio ac formali conceptu quantum non sit, et consequenter vel finitum vel infinitum, aut simpliciter aut in proprio genere, de quo infra dicemus, ostendendo omne ens dicere aliquam perfectionem.

8. Dico secundo, in modo dicta divisione entis, membra dividenda magis inter se distare primarioque differre quam in altera divisione entis in unum et multa, atque hoc modo praedictam divisionem esse priorem. Suppono enim infinitum in ea divisione sumi pro infinito in perfectione entitativa et essentiali, praesertim quia, ut alias constat, solum huiusmodi infinitum est in rerum natura; nam in rebus creatis, nullum infinitum potest esse absolute loquendo, quod non potius simpliciter finitum sit. Intra Deum autem, quidquid in ipso est, simpliciter et essentialiter est infinitum, quamvis secundum praecisos nostros inadaequatos conceptus possit aliquid, praesertim relativum, concipi infinitum tantum in aliquo genere, non concepta in eo distincte infinitate simpliciter, quod nihil ad praesens refert. Hinc ergo patet assertio posita, quia prima divisio datur per primam diversitatem, quae est inter Deum et creaturas; secunda autem non ita, nam sub uno membro illius continentur Deus et plures creaturae quae simpliciter et in toto rigore, unum per se sunt; sub altero vero aliae tantum creaturae, quae illo modo non sunt per se entia; magis autem distant inter se Deus et creatura quam distare possit quaelibet ratio entis creati ab alia ratione etiam creata vel saltem communi Deo et creaturis; nam illa infinite simpliciter distant; haec vero minime. Explicatur haec ratio in hunc modum, quia illa duo membra entis in unum et multa solum differunt iuxta maiorem vel minorem unitatem ipsius entis, et quantum est ex vi illius divisionis non magis distant inter se illa duo membra, quam distet unitas exercitus, verbi gratia, ab unitate hominis, nam, licet alia entia possint per se magis distare in unitate, tamen ex vi illius divisionis illa maior diversitas non explicatur, sed praedicta sufficit; sed multo magis distant inter se ens finitum et infinitum quam unitas per se et per accidens ut sic; ergo in hoc sensu illa divisio est prior, utpote declarans summam atque primariam entis diversitatem seu distantiam.

9. Ex quo infero, idem iudicium ferendum esse de divisione entis in increatum et creatum, et in ens per essentiam et per participationem, vel in purum actum et ens potentiale aliquo modo; omnes enim hae divisiones in re coincidunt et sub diversis conceptibus negativis seu connotativis declarant eandem entis partitionem et diversitatem. Et eadem ratione existimo, hanc divisionem esse priorem divisione entis in substantiam et accidens, etiam si universalitate sint aequales; quia magis distat, et primo diversum est ens increatum a creato, quam accidens distet a substantia ut sic seu a substantia creata, quod perinde est. Et eadem vel maiore ratione prior est illa divisio quam alia in absolutum et relativum, quia similiter priora duo membra magis distant ac diversa sunt; nam tota diversitas inter absolutum et relativum in creaturis salvatur absque infinita distantia; immo illae duae rationes formales conceptae non sunt inter se ita diversae, quin possint in eadem simplicissimam rem coincidere, saltem in Deo; unde etiam illae duae rationes non solum non distant ut ens creatum et increatum, verum etiam ex se neutra postulat ut creata vel increata sit, ut in materia de Trinitate theologi docent.

10. Tertio dicendum est, si divisiones illae comparentur formaliter ad divisum, sic divisionem entis in infinitum et finitum, etiam esse priorem respectu entis ut sic, quamvis altera sit prior respectu unius ut unum est. Hanc assertionem probat sufficienter fundamentum adductum in favorem Scoti, quia modi significati per finitum et infinitum sunt per se ac formaliter determinantes rationem entis seu essentiae ut sic; omnis enim essentia realis, hoc ipso quod realitatem essentialiter includit, intrinsece et essentialiter postulat et perfectionem aliquam essentialem et modum seu gradum talis perfectionis. Unde etiam Caietan., I p., q. 11, in principio, dubitans cur prius egerit D. Thomas de perfectione et infinitate Dei quam de unitate, respondet quia illa duo continentur intra latitudinem praedicamentorum quidditativorum, unitas vero ad passiones entis spectat. Sicut in Deo prius secundum rationem est quod sit perfectus et infinitus in essentia, quam quod sit unus, quia illa duo nostro modo intelligendi significant formalissimam talis essentiae constitutionem, ita in ente creato talis ac tanta uniuscuiusque perfectio essentialis prior est, quam unitas eius; ergo in communi respectu entis formalior ac prior est divisio eius per modos essentiae primo et summe diversos, quales significantur illis vocibus, finitum et infinitum, quam divisio per modos unitatis.

11. Neque contra hoc obstat Iavelli ratio; negatur enim finitum aut infinitum dividere ens in quantum bonum, formaliter loquendo de bono ut est passio entis, quia, ut infra videbimus, habere perfectionem aliquam ut sic non est passio entis realis, sed essentia; nomine enim essentialis perfectionis nihil aliud significatur quam ipsamet rei essentia, quae, ut non sit ficta, sed realis, aliquid perfectionis formaliter esse debet; nam si sit essentia infinita simpliciter, seipsa est summa perfectio; si autem sit finita, est aliqualis participatio illius perfectionis. Quid autem addat ratio boni, ut est passio entis, supra perfectionem entis, dicemus postea. Quod vero divisio illa in unum et multa, eo modo quo explicata est, formaliter sit divisio unius ut unum est, quam entis ut ens est, facile constat ex dictis, quia illa duo membra, ut possint dividere ens per se, ita sumi debent ut significant diversos modos unitatis: sive per unum significetur id quod ita est unum per se ut nullo modo sit per accidens unum, per multa vero id quod est simpliciter unum per accidens, licet aliqua ratione sit per se unum; sive per unum significetur id quod ita est unum ut in eo nulla sit multitudo, etiam in potentia, per multa vero omne ens quod licet sit per se unum, est aliquo modo multa, saltem in potentia; his enim omnibus rationibus solum describuntur diversi modi unitatis; constat autem varios unitatis modos formaliter contrahere unum quam ens.

12. His ergo modis comparari possunt praedictae divisiones, nec nunc occurrit alia ratio vel causa, ob quam una divisio entis possit dici prior alia. Unde etiam obiter constat ordinem illum divisionum quem Iavellus ponit, nulla ratione niti aut fundari; et praesertim impropriissima est illa divisio qua dividit ens in sex transcendentia (de aliis enim iam satis dictum est); cum enim transcendentia omnia aequalia sint inter se et cum ente convertantur, non potest proprie illa dici divisio entis, sed est annumeratio quaedam tum entis, tum eorum quae ipsi enti per se et adaequate insunt.¹³ Ultimo inquiri hic poterat an multitudo seu numerus ut sic dicat unam formalitatem realem, et an in hoc sit aliqua differentia inter multitudinem transcendentalem et numerum qui ponitur species quantitatis; sed de hac re dicemus infra commodius de quantitate disputantes.

SECTIO IX

UTRUM UNITAS TRANSCENDENTALIS SIT UNITAS NUMERICA, VEL QUAENAM ILLA SIT

1. Duplici sensu tractari potest haec quaestio iuxta duplicem acceptionem unitatis numeralis, scilicet, vel pro unitate quantitativa vel pro unitate singulari; sic enim dixit Aristoteles, lib. III Metaph., text. 14: *Unum numero an singulare dicas nihil interest; etenim hoc modo singulare exponimus quod numero est unum*. Iuxta has ergo duas acceptiones, duae quaestiones vel opiniones tractandae sunt.

Variae sententiae de unitate quantitativa

2. Prima opinio fuit Avicennae, quam referunt D. Thomas, I, q. 11, a. I, et In I, dist. 14, q. 1, a. 3, et IV Metaph., lect. 2, et ibidem Comment., com. 3, qui asseruit unitatem quae provenit entibus a quantitate, esse ipsam unitatem transcendentalem rerum; unde conclusit unum addere supra ens quantitatem. Quae sententia sic universe sumpta plane falsa est, tum quia vel oportebit dicere nulla esse entia nisi quanta, vel unitatem non esse passionem entis adaequatam, sed propriam entium materialium; tum etiam quia in ipsismet materialibus et quantis entibus existit propria unitas et integritas, quam unumquodque ens in seipso habet, quae non est formaliter a quantitate, licet non sit sine quantitate, ut est sect. 3 tactum, et in disputatione sequenti, et in disputatione etiam de quantitate iterum dicitur.

3. Si autem haec opinio solum assereret unitatem quantitatis esse unam ex unitatibus transcendentalibus, haberet apparentem aliquam probabilitatem. Nam, sicut ens commune est quantitati et caeteris praedicamentis, ita et unum transcendens commune est omnibus illis; unde, sicut ens determinatur ad singula praedicamenta per proprios modos entitatis, et ens transcendens, ut inclusum in singulis praedicamentis, nihil aliud est quam tale vel tale ens, ita unum transcendens determinatur ad singula praedicamenta per tales modos unitatis, et unum transcendens ut inclusum in singulis praedicamentis nihil aliud erit quam tale vel tale

unum. Ergo unitas transcendens in quantitate nihil aliud est quam talis unitas, quam quantitas natura sua postulat. Ergo hoc modo videtur dici posse unitatem quantitativam non distingui a transcendentali, non quia cum illa convertatur, sed quia est pars quaedam subiectiva eius, ad eum modum quo dici etiam potest quantitas non distingui ab ente. Et hoc modo docuit illam sententiam Durand., In I, dist. 24, q. 2, qui consequenter ait in singulis praedicamentis posse distingui speciales modos unitatis et multitudinis, non tamen esse peculiaria nomina imposita ad haec significanda, nisi in quantitate, quia ratio divisibilitatis seu continui divisibilis, ex cuius divisione resultat numerus, ut dicitur III Phys., c. 7, peculiari modo reperitur in quantitate.

4. Atque haec sententia procedit distinguendo quantitatem a re quanta; nam qui putant quantitatem nihil addere substantiae, consequenter aiunt unum transcendens et quod est principium numeri nihil inter se distingui, quod multis rationibus conatur defendere Greg., In I, dist. 24, q. 1 et 2. Non quod putet omne unum esse quantum, sed e converso, quia putat omne unum esse transcendens, et unum quantitativum nihil aliud esse quam unum transcendens in substantia vel accidentibus materialibus. Sed de distinctione quantitatis a re quanta alibi dicendum est; nunc supponimus quantitatem habere entitatem distinctam a reliquis. Quo supposito, sententia Durandi hac ratione confirmari potest; nam ens et unum transcendens convertuntur; ergo de quocumque unum dicitur, aliud etiam praedicatur; sed quantitas est ens; ergo est unum transcendens; non est autem unum transcendens, nisi sua unitate quantitativa; ergo illa sub unitate transcendentali continetur. Alioqui oporteret fingere duas unitates in una quantitate, aliam transcendentalem, aliam quantitativam, quod supervacaneum est et vix potest mente concipi.

5. Hanc vero Avicennae sententiam improbant Aver. supra, et D. Thomas, qui consequenter docent unitatem quantitativam hoc differre a transcendentali, quod aliquid positivum et reale enti addit, quod non addit unitas transcendentalis. Ex quo aliqui eliciunt unitatem quantitativam addere ipsi quantitati aliquid positivum, et hoc modo differre ab unitate transcendentali ipsiusmet quantitatis, et ratione illius positivi esse principium numeri, qui ponitur species quantitatis, cum tamen multitudo transcendentalis propriam et realem speciem entis conficere non censeatur. Ita tenet Iavel., IV Metaph., q. 8, cum Capreol., In I, dist. 24, q. unica, ubi varia loca D. Thomae adducit, et potissime in hoc fundatur, quod si unitas quantitativa non esset aliquid positivum praeter indivisionem negativam quantitatis, nec numerus quantitativus esset certa aliqua species realis, nec esset ulla ratio constituendi illum numerum inter species rerum potius quam numerum quorumvis entium. Si autem quaeras quidnam sit illud quod addit unitas supra quantitatem, respondere videtur Capreol., in explicatione primae conclusionis, in quantitate duo esse distinguenda, scilicet, formam continuitatis, et esse quod talis quantitas continua dat subiecto; et significat unitatem addere supra quantitatem hoc posterius esse: *Quia forma (inquit) continuitatis est divisibilis in multa, et ideo non meretur dici unitas, de cuius ratione est indivisibilitas; sed esse quod illa forma dat subiecto dicitur unitas, quia id nullo modo est divisibile, quia, si forma illa vel subiectum dividatur, esse primum non remanet, nec dividitur, sed quaelibet pars divisi habet novum esse et non habet illud quod prius.* Citatque Avicen., III Metaph., c. 2, dicentem unitatem substantialiter esse ipsum quod non dividitur. Unde significat Capreol. hoc positivum quod addit unitas quantitativa supra quantitatem, esse ab illa realiter distinctum. Aegid. vero, eadem dist., q. 2, dub. 2, eandem tenens opinionem, de additione positiva sentit illud additum solum ratione distingui hoc modo, quod quantitas quatenus extendit partes substantiae dicatur quantitas continua, quatenus vero perficit substantiam, nulla habita ratione partium, dicatur unitas. Alii vero dicunt unitatem quantitativam addere supra quantitatem rationem mensurae, ex D. Thoma, I, q. 11, a. 2, et IV Metaph., lect. 3.

6. Sed haec sententia falsa sine dubio est, ut Hervaeus, Thom. de Argent., Durand. Greg. et alii notarunt dicta distinctione. Nam distinctio illa quam fingit Capreol., commentitia est et plane inintelligibilis. Tum quia esse quod dat quantitas (iuxta veriorem sententiam) non est res distincta ab ipsa quantitate actuali et reali, ut infra generatim dicitur; tum etiam quia, esto esset distinctum, non tamen in quantitate magis distinguetur quam

distingatur in albedine forma albedinis ab esse quod dat subiecto, vel in forma lapidis ipsa forma ab esse quod dat materiae; ergo vel haec distinctio non satis est ut unitas quantitatis dicatur aliquid addere supra quantitatem, vel idem dicendum est de unitate albedinis et cuiuscumque alterius formae creatae; tum praeterea quia, admissio illo esse distincto a quantitate, sine fundamento fingitur esse indivisibilis ipsa quantitate; quis enim credat, diviso ligno, in singulis partibus divisio manere eandem quantitatem quae antea erat, et non manere idem esse quantitatis quod ipsa quantitas conferebat? Non est enim maior ratio corruptionis unius quam alterius; immo omnes etiam qui sentiunt esse distingui realiter a forma a qua provenit, sentiunt saltem naturaliter et per potentiam ordinariam esse inseparabile ab illa, ipsa manente. Quod si fortasse Capreolus dicat se non loqui de esse existentiae quantitatis, sed de quodam alio distincto a quantitate et existentia eius, hoc sane nulla indiget refutatione, quia est merum commentum sine fundamento confictum. Et praeterea, quomodocumque explicetur illud esse, non potest esse indivisibilis ipsa quantitate, quia, sicut tota quantitas dat esse toti subiecto, ita pars quantitatis parti subiecti, neque ex partiali quantitate quae est in una parte subiecti provenit aliquid esse quod sit in aliis partibus subiecti, neque e converso; illud ergo esse debet necessario coextendi ipsi quantitati, nec potest esse indivisibile magis quam ipsa. Praecipue cum materiale sit et corporeum, et in subiecto divisibili. Nec verum est quod Capreolus ait formam continuitatis non posse dici unitatem quia indivisibilitas est de ratione unitatis; in superioribus enim a nobis probatum est non indivisibilitatem, sed indivisionem tantum esse de ratione unitatis, et ideo nihil repugnare ut forma unitatis, id est, in qua fundatur unitas, divisibilis sit, dummodo sit indivisa. Haec ergo Capreoli declaratio nulla ratione subsistit.

7. Alia etiam distinctio Aegidii nulla omnino est, nisi tantum in vocibus, tum quia quantitas non aliter perficit substantiam quam extendendo illam in partes, tum etiam quia est repugnantia dicere quantitatem habere rationem unitatis numeralis, quatenus abstrahit a partibus; nam de intrinseca ratione huius unitatis est, ut sit in subiecto quanto et habente partes, et fere hoc solum addit supra unitatem transcendentalem. Alia denique expositio de ratione mensurae facile refellitur, tum quia ratio mensurae non pertinet per se primo ad unitatem, sed consequitur illam, ut recte D. Thomas docet, lib. IV Metaph., lect. 8, et lib. X, lect. 2. Tum etiam quia haec ratio mensurae, si quoad aptitudinem, quae in re ipsa est, consideretur, eadem proportione reperitur in uno transcendentali respectu multitudinis, quae est in uno quantitativo respectu numeri quantitatis; si vero consideretur quoad usum hominum, id parum refert ad rationem unitatis prout in se existit. Denique contra totam hanc sententiam faciunt tum Aristotelis testimonia, tum rationes omnes quibus supra probatum est rationem unius in negatione positam esse; illa enim omnia eadem proportione in unitate numerali seu quantitativa procedunt, ut patet ex Aristotele, lib. V Metaph., text. 11, et lib. X, a principio, et ex ratione supra facta, quia, postquam quis finxerit entitatem seu rationem positivam, quam addat haec unitas supra quantitatem, si mente vel re ipsa intelligat eam separari, et manere solam quantitatem indivisam, intelliget manere quantitatem unam; ergo, quidquid additur, superflue et sine fundamento additur.

Vera ratio unitatis quantitativae declaratur

8. Advertendum ergo est, ut tam res ipsa quam sententia D. Thomae in hac parte intelligatur, quod supra, in fine sect. 3, dicebamus, in substantia materiali posse considerari intrinsecam et entitativam unitatem, et accidentariam denominative convenientem illi ex affectione quantitatis; unde fit ut quantitas ipsa considerari posset, vel ut in se una est, vel ut ratione illius redditur unum id quod per ipsam afficitur. Quo supposito, dicendum imprimis quoad hanc partem est unitatem transcendentalem non esse unitatem quantitativam, quae denominative et accidentarie convenit substantiae materiali media quantitate. Hoc patet ex supra dictis, quia neque in aliis rebus unitas transcendentalis in hoc consistit, ut per se constat, neque in ipsamet substantia, vel quacumque alia forma materiali, ut ex dictis in sect. 3 constat. Nam transcendentalis unitas est maxime intrinseca unicuique enti et convenit ex vi solius entitatis adiuncta negatione, ut ostensum est, unde remota quantitate intelligitur intrinseca unitas entitativa transcendentalis in substantia etiam materiali. Et confirmatur, quia

substantia, ut est una per quantitatem, simpliciter loquendo, est una per accidens in genere entis, cum constet ex rebus diversorum praedicamentorum; substantia autem, ut est una transcendentaliter, non est una per accidens, sed per se, alioqui substantia materialis non posset habere in proprio genere unitatem per se, quod est valde absurdum. Et hoc etiam probant recte argumenta quae Gregorius in praedicto loco adducit.

9. Deinde dicendum est in quantitate ipsa unitatem qua ipsa una est non esse aliam a transcendentali applicata² ad tale ens, scilicet, quantitatem; hoc etiam recte probant argumenta Durandi, et quae adduximus inter referendam eius sententiam. Atque ex his sequitur primo unitatem numeralem seu quantitativam respectu quantitatis nihil addere praeter indivisionem, quae solum est negatio quaedam, ut supra dictum est. Ita tenent alii auctores citati, et Soncin., lib. X Metaph., q. 2; Soto, in Praedic., c. de Quant., q. 1. Et hoc probant rationes factae contra Capreolum et alios. Et patet etiam, quia haec unitas est transcendentalis respectu quantitatis; ergo est eiusdem rationis in illa cuius est aliis rebus; sicut ergo in aliis entibus unitas est uniuscuiusque entitas indivisa, ita in quantitate unitas eius est ipsamet quantitas seu continuas quantitatis ut indivisae. Dices: divisa quantitate continua, amittitur eius unitas quantitativa et resultat numerus, ut dicitur III Phys., et tamen non amittitur unitas transcendentalis, quia, ut supra dicebamus, manet eadem entitas in singulis partibus divisae quam in continuo habebant; ergo sunt diversae unitates. Respondetur negando minorem, quia, licet partes divisae retineant eandem entitatem quam ut partialem habebant in continuo, tamen simpliciter entitas continui non erat posita in illis solis partibus, sed etiam in unione earum et termino quo copulabantur, vel potius in toto illo composito quod ex his omnibus resultabat, cuius unitas tam quantitativa quam transcendentalis consistebat in toto illo ut indiviso; unde illa unitas ideo per divisionem destruitur, quia non manet eadem indivisio quae antea erat, et quia totum illud in ratione cuiusdam totius dissolvitur.

10. Secundo infertur ex dictis unitatem quantitativam seu numericam, quatenus substantiae denominative convenit, addere supra substantiam rem positivam sub negatione, scilicet quantitatem ipsam cum indivisione. Ita intelligendum puto D. Thomam; idque recte annotavit Fonseca, lib. V Metaph., c. 13, q. 3, sect. 3, ex eodem D. Thoma, IV Metaph., lect. 3. Et patet facile, quia, sicut substantia est quanta per quantitatem sibi adiunctam, ita etiam est una quantitative propter unam quantitatem quam in se habet; item hinc saepe fit ut substantiae quae in suo genere non habent transcendentalem unitatem, aliquo modo dicantur unum quantitative ratione quantitatis, quomodo una virga dicitur quae partim est viridis, partim sicca.

11. Tertio tandem constat ex dictis quomodo se habeat unitas transcendens ad unitatem quantitativam; in nullo enim sensu sunt idem convertibiliter, ut evidentiter probant supra adducta. Si tamen loquamur de unitate quantitativa secundum se seu respectu quantitatis, sic se habent sicut inferius et superius; nam ostensum est unitatem quantitativam esse quamdam transcendentalem unitatem, quamvis non omnis unitas transcendentalis sit etiam quantitativa. Unde unum transcendens reperitur in omnibus praedicamentis; unitas vero quantitatis in solo uno praedicamento. Si vero loquamur de unitate quantitativa, ut accidentaliter et denominative convenit substantiae, vel aliis materialibus accidentibus per quantitatem, sic differt ab unitate transcendentali; nam haec est intrinseca et per se comitans entitatem rei; illa vero est quasi extrinseca, quatenus adiuncta est per aliam entitatem. Quia vero etiam haec unitas numeralis, respectu substantiae, realis est, ideo necesse est ut aliquo modo sub transcendentali contineatur; continetur autem eo modo quo substantia ut quanta sub ente continetur; sicut ergo substantia adiectione quantitatis accidentaliter quanta est, et ex utraque resultat ens quoddam per accidens compositum, ita accidentaliter etiam una est, et illa unitas quae ex utraque resultat, est etiam per accidens et proportionata tali composito, et

² applicata, 1597, 1960; explicata, ed. Vivès. “La sustitución de *applicata* por *explicata*, por ejemplo en la de Vivès, creemos que resulta difícilmente inteligible.” Cf. BHF, v. I, p. 555.

respectu illius est transcendentalis, quamvis respectu substantiae accidentalis sit. Atque ex his etiam constat, eandem proportionem inter se servare numerum quantitativum et multitudinem, quam servant unum numerale et transcendens. Quid vero dicendum sit de ratione numeri, an, scilicet, proprium genus et speciem entis constituat, et an in hoc differat a multitudine, dicendum inferius est de quantitate tractando.

Confertur unitas transcendentalis cum singulari

12. Secunda sententia hoc loco examinanda est quorundam dicentium unitatem transcendentem esse unitatem individualement uniuscuiusque singularis entis, quae dici etiam solet unitas numeralis, diversa significatione ab ea quae in praecedenti opinione tractata est; ibi enim sumebatur unitas numeralis pro illa quae est principium numeri quantitativi. Nam, quia cognitio nostra a sensu incipit, et per sensum numerare possumus ea quae magnitudinem habent, ideo harum rerum multitudo specialiter numeri nomen accepit, et ideo hoc speciali modo dicitur unitas fundata in quantitate unitas numerica. Hic vero latius sumitur unitas numerica prout distinguitur contra genericam vel specificam et reperitur in quolibet ente singulari, et dicitur numeralis, quatenus ex ea multitudo seu numerus transcendentalis confici potest; individua vero vel singularis dicitur, quatenus ut talis est, incommunicabilis est inferioribus multis, in quo differt ab unitate formali, tam specifica, quam generica. Dicit ergo haec opinio hanc unitatem singularem propriam et realem esse passionem entis, seu unitatem transcendentem. Fundamentum esse potest, quia unitas transcendentalis, quae est passio entis realis, esse debet unitas realis; sed in rebus nulla est unitas realis praeter unitatem numeralem ac singularem; ergo illa sola est adaequata passio entis; ergo illa sola est unitas transcendens. Et confirmatur, nam haec unitas convertitur cum ente reali; nam omne id quod hoc modo unum est, ens reale est. Quamvis enim ens rationis possit dici unum numero, et sic distinguantur a dialecticis genera, species et individua in ipsis entibus rationis, tamen illud est quasi aequivoce per solam extrinsecam denominationem; proprie tamen et in rigore loquendo, quidquid simpliciter unum numero est, ens reale est; et e contrario omne etiam ens reale singulare est, et consequenter unum numero, quia non dicitur ens reale, nisi quod est in rebus, seu quod est capax realis esse; sed in rebus nihil est nisi singulare, neque aliquid est capax existentiae realis, nisi res individua; ergo ens reale et unum numero seu singulare convertuntur; ergo praedicta unitas singularis est unitas transcendens seu passio entis.

13. Haec vero sententia, si communem loquendi et concipiendi modum attendamus, difficilis ac singularis videri potest. Nam imprimis Aristoteles, V Metaph., c. 6, text. 11, inter unitates entis non solum ponit unitatem singularem, sed etiam specificam, genericam et analogam, et universaliter ait: *Quaecumque non habent divisionem, in quantum non habent, sic unum dicuntur*. Et lib. IV, text. 6, hinc colligit ad metaphysicam pertinere de genere et specie agere, *quia haec insunt enti*, scilicet, tamquam comprehensa inter passiones eius; non comprehenduntur autem nisi quatenus sub unitate continentur. Praeterea adaequata passio alicuius communis obiecti non solum convenire debet inferioribus contentis sub tali obiecto, sed etiam ipsi communi obiecto secundum se et formaliter sumpto; ergo esse unum non tantum singulis entibus, sed etiam enti ut sic convenire debet; sed ut sic non est unum numero, sed solum analogice et ratione formali; ergo. Simile argumentum est, quod de quocumque dicitur ens, dicitur unum transcendens, sed ens non solum dicitur de individuis, scilicet Petro et Paulo, sed etiam de communibus rationibus praecise sumptis, ut de homine, equo, etc.; nam, licet fortasse in his universalitas sit per rationem, ut infra dicemus, tamen ipsae naturae universales reales sunt, et vera entia realia dicuntur; et ita Aristoteles, lib. I Perih., c. 5, distinguit, rerum alias universales esse, alias particulares; est ergo homo ut sic ens reale; ergo unus unitate transcendentali; et tamen non est unus unitate singulari et numerica; ergo unitas transcendentalis latius patet quam unitas individua vel singularis.

Quaestionis resolutio

14. Haec difficultas multum pendet ex intelligentia illius difficilis quaestionis de unitate transcendentis³ et numerali, quomodo differant, et an utraque sit vera unitas in rebus existens, et consequenter an unitas etiam universalis in rebus sit. Sed quoniam haec ad exactam huius materiae explicationem sigillatim tractanda sunt, nunc breviter dicitur unitatem transcendentalem, de qua nunc agimus, non esse limitandam ad unitatem singularem vel universalem, materialem et formalem, sed comprehendere omnem unitatem, quae in aliquo ente reali seu in ratione formali entis realis inveniri potest. Erit ergo unitas transcendentalis quaecumque ratio entis realis per se, quatenus indivisa est adaequate et secundum se. Dico *entis per se* eo modo quo supra explicatum est a nobis esse obiectum metaphysicae; nam, si latius sumatur, nullam habet unitatem, etiam formalem, ut dictum est. Dico etiam *ut indivisa*, quia nec sola entis ratio nec sola negatio facit unitatem, sed ratio entis indivisa, ut supra ostensum est. Denique dico *adaequate et secundum se*, quia unitas in unaquaque re seu conceptu obiectivo reali secundum propriam eius rationem attendi debet, et non secundum aliquam superiorem, inferiorem, aut extraneam; nam haec aut sunt inadaequata, aut quodammodo per accidens; unitas vero uniuscuiusque est illi adaequata et per se illi convenit. Unde homo dicitur unus essentialiter, quia secundum propriam adaequatam rationem suam non est divisus in essentiali ratione, quamvis in individuis entitative dividatur; non dicitur autem homo simpliciter unus illo modo, eo quod sit indivisus in ratione animalis; ea enim divisio non sufficeret ad praedictam unitatem, eo quod non conveniat homini adaequate et per se primo, sed ratione superioris. Ex his ergo satis explicata est ratio unitatis in communi sumpta. Ut tamen distinctius et radiciter explicetur, oportet ut de unitate individuali, formali et universali, quae sunt propriae unitates metaphysicae, in particulari dicamus.

---

³ transcendentis, 1960; formali, *alit.* “En otras ediciones en vez de *transcendentis* aparece *formali*, estando acaso esta segunda palabra más acorde con el problema tratado concretamente en este número.” Cf. BHF, v. I, p. 559.